

Nr 191.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande, m. m.; given Stockholms slott den 1 april 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande; samt

2) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 juni 1946 (nr 315) rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Eije Mossberg.

Sammanfattning.

Med utgångspunkt från att nyindelningen av riket i borgerliga kommuner skall träda i kraft först den 1 januari 1952 framläggas i propositionen förslag till de lagändringar som befunnits erforderliga för genomförandet av kommunindelningsreformen vid nämnda tidpunkt. Bestämmelserna ha sammanförts i en särskild lag.

Enligt denna skall i de *nybildade kommunerna* redan på den vanliga valdagen i september 1950 väljas fullmäktige, vilkas tjänstgöringstid skall beräknas från den 1 januari 1951 fastän de icke träda i full verksamhet förrän ett år senare. För att undgå dubbla val 1950 skall detta år icke väljas kommunalfullmäktige i de äldre kommuner, som ingå i de nybildade enheterna

och som upphöra med reformens ikraftträdande. I stället förlängas mandaten för de 1946 valda fullmäktige i dessa kommuner ett år.

Sammanlægges vid nyindelningen en eller flera landskommuner med en stad eller en köping skall i fråga om staden (köpingen) i dess omfattning efter sammanläggningen (s. k. *vidgad kommun*) samt de däri ingående enheterna i princip gälla samma regler som beträffande nybildade kommuner. Om förhållandena föranleda därtill kan Konungen dock förordna att val ej skall äga rum 1950 i den vidgade kommunen. I sådant fall skall nuvarande bestämmelser gälla, vilket innebär att val sker 1950 i de äldre kommunerna och att de därvid i staden (köpingen) valda fullmäktige antingen efter den 1 januari 1952 företräda hela den vidgade kommunen eller (efter särskilt förordnande) upphöra med sin verksamhet med 1951 års utgång, i vilket sistnämnda fall nyval måste ske i hela den vidgade kommunen 1951.

Kommunala nämnder och styrelser skola i nybildade kommuner och sådana vidgade kommuner, för vilka fullmäktigeval skall äga rum 1950, utses oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val. Deras tjänstgöringstid skall i princip anses ha börjat den 1 januari 1952. Vad särskilt angår kommunalnämnd skall denna i de nybildade kommunerna väljas å den första kommunalstämman i början av år 1950. Denna kommunalnämnd skall dock tjänstgöra endast till dess ny nämnd utsetts av de nya kommunalfullmäktige.

I övrigt innehåller den föreslagna lagen vissa bestämmelser om det första organiserandet av de nya kommunerna, om tid för beslut om valkretsindelning samt om sådana skoldistrikt och särskilda fattigvårdssamhällen, som upphöra i och med den nya kommunindelningens ikraftträdande. Beträffande kostnaderna för verksamheten i nybildad kommun under tiden intill den 1 januari 1952 stadgas att dessa skola gäldas av de däri ingående kommunerna i förhållande till deras skatteunderlag enligt senaste taxering.

Den särskilda lagen föreslås skola träda i kraft omedelbart och gälla t. o. m. år 1951.

I propositionen framlägges även förslag till en mindre ändring i 1946 års nyindelningslag. Förslaget innebär att Konungen även efter det ett nyindelningsbeslut meddelats skall äga förordna att särskild kommunalskatt enligt 5 § nämnda lag skall påföras sådan del av ny kommun, som motsvarar en äldre kommun, vilken i syfte att undandraga sig kostnader underlåtit att verkställa utdebitering eller obehörigen förfogat över kommunens tillgångar.

Förslag

till

Lag

med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande.

Häri genom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Bestämmelserna i denna lag skola, såvitt angår ändring i kommunal indelning som träder i kraft den 1 januari 1952, i den utsträckning nedan angives äga tillämpning å

a) kommun, som nybildats genom sammanläggning av kommuner enligt lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner (*nybildad kommun*);

b) stad eller köping, som vidgats genom att landskommun sammanlagts därmed enligt nämnda lag, i dess omfattning efter sammanläggningen (*vidgad kommun*);

c) kommun, som ingår i sålunda nybildad eller vidgad kommun;

d) skoldistrikt, som utgör kyrklig samfällighet för enbart skolväsendet och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner enligt lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner; samt

e) fattigvårdssamhälle, som avses i 6 § lagen om fattigvården och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner som nyss sagts.

Där del av kommun med verkan från och med den 1 januari 1952 lägges till kommun, som avses i första stycket må Konungen förordna, att vad nedan stadgas helt eller delvis skall äga motsvarande tillämpning på de kommuner som beröras av indelningsändringen.

I lag eller författning meddelade stadganden om åtgärder med avseende å ikraftträdande av ändring i kommunal indelning samt om kommunala val skola, i den mån de strida mot bestämmelserna i denna lag, icke tillämpas i fråga om kommuner, skoldistrikt och fattigvårdssamhällen varom förmäles i första stycket.

Bestämmelser rörande nybildade kommuner.

2 §.

Är nybildad kommun landskommun eller köping, åligger det länsstyrelsen att så snart ske kan efter det nyindelningen fastställts, dock ej före den 1 november 1949, förordna person att å plats inom kommunen, som

länsstyrelsen bestämmer, hålla kommunalstämma för val av kommunalstämman ordförande och vice ordförande ävensom kommunalnämnd. Sådan stämma skall hållas utan dröjsmål dock ej före den 1 januari 1950.

Ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd, som utsetts av kommunalstämman enligt vad i första stycket stadgas, skola väljas för tid intill dess fullmäktige i kommunen valt kommunalnämnd.

Är nybildad kommun stad och skall i staden ej finnas magistrat, skall länsstyrelsen inom tid som i första stycket sägs förordna person att tjänstgöra som kommunalborgmästare, intill dess sådan varder i vederbörlig ordning förordnad; och åligger det denne att hålla allmän rådstuga för val av ledamöter och suppleanter i den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen skall finnas i staden. Sådan rådstuga skall hållas utan dröjsmål, dock ej före den 1 januari 1950.

3 §.

Beslut om indelning av nybildad kommun i valkretsar att tillämpas vid fullmäktigeval under år 1950 må meddelas å senare tidpunkt än i 34 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse på landet och 15 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse i stad sägs.

4 §.

Val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige i nybildad kommun skall förrättas under år 1950 å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas rörande allmänt val av sådana fullmäktige.

I nybildad kommun må under tiden intill den 1 januari 1952 ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser utses oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val. Hava ledamöter och suppleanter sålunda utsetts i nämnd eller styrelse, till vilken val enligt vad därom finnes stadgat skall ske under november eller december månader 1951, må sådant nytt val ej äga rum.

I fråga om beräkandet av tjänstgöringstid för fullmäktige samt ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser skall i nybildad kommun så anses, som om denna börjat beträffande fullmäktige den 1 januari 1951 samt beträffande ledamöter och suppleanter i nämnder och styrelser den 1 januari 1952. Kommun må dock beträffande annan nämnd eller styrelse än kommunalnämnd, folkskolestyrelse samt sådana nämnder och styrelser, som skola utses vid samma tid som dessa, besluta att tjänstgöringstiden skall anses hava börjat å tidigare dag än nu sagts.

Fullmäktige, som valts jämlikt bestämmelserna i första stycket, skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter; och skola jämväl ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser ävensom kommunalborgmästare samt valnämnd i stad utan

magistrat, vilka utses före den 1 januari 1952, genast träda i utövning av sina befattningar med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

Bestämmelserna i 18 § femte och sjätte styckena lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skola icke gälla beträffande nybildad kommun.

5 §.

Besvär över beslut, som före sammanläggnings ikraftträdande fattats av kommun, som nybildats genom sammanläggning av kommuner i olika län, skola prövas av länsstyrelsen i det län, till vilket kommunen efter ikraftträdandet kommer att höra.

Bestämmelser rörande vidgade kommuner.

6 §.

Allmän rådstuga eller kommunalstämma för beslut om huru många fullmäktige som skola utses för vidgad kommun, där val skall äga rum under år 1950 enligt vad i 8 § första stycket stadgas, må ej hållas före den 1 januari 1950.

7 §.

Beslut om indelning i valkretsar att tillämpas vid fullmäktigeval år 1950 må beträffande sådan vidgad kommun, som avses i 6 §, meddelas å senare tidpunkt än i 15 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse i stad och 34 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse på landet sägs.

8 §.

Val av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige för vidgad kommun skall förrättas under år 1950 å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas rörande allmänt val av sådana fullmäktige. I fråga om beräkandet av fullmäktiges tjänstgöringstid skall så anses, som om denna börjat den 1 januari 1951. Fullmäktige skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

Om förhållandena därtill föranleda, må Konungen förordna, att val av fullmäktige enligt vad i första stycket sägs icke skall äga rum, och skall i sådant fall vad i 14 § lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning stadgas äga motsvarande tillämpning.

I övrigt skall sistnämnda stadgande icke gälla beträffande vidgad kommun.

9 §.

Har beträffande vidgad kommun förordnande enligt 8 § andra stycket icke meddelats, skall vad i 4 § andra—fjärde styckena stadgas om val av

ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser samt om sådana befattningshavares tjänstgöringstid äga motsvarande tillämpning; och skall i sådan vidgad kommun nyval till kommunala nämnder och styrelser städse äga rum.

Bestämmelser rörande kommuner, som ingå i nybildad eller vidgad kommun.

10 §.

Val av fullmäktige i kommun, som avses i 1 § första stycket c), för tiden från och med den 1 januari 1951 skall förrättas i följande fall:

a) där Konungen beträffande vidgad kommun, i vilken kommunen ingår, meddelat förordnande enligt 8 § andra stycket;

b) där Konungen jämlikt lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning fastställt kommunal indelningsändring att träda i kraft den 1 januari 1951 och i samband därmed förordnat att val skall förrättas;

c) där kommun, vars beslutanderätt dittills utövats å kommunalstämma, beslutat införa fullmäktige från och med den 1 januari 1951.

11 §.

I kommun, som ingår i nybildad eller vidgad kommun, skola de för tiden intill utgången av år 1950 valda fullmäktige fortsätta att utöva sina befattningar under år 1951, såvida ej val av fullmäktige för tiden från och med den 1 januari 1951 skall förrättas i kommunen på grund av sådant förhållande, som anges i 10 § a) eller b).

12 §.

Kommun, som ingår i nybildad eller vidgad kommun, skall icke vara skyldig uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 700.

13 §.

Uppkommande kostnader för verksamheten i nybildad kommun under tiden intill den 1 januari 1952 skola gäldas av de däri ingående kommunerna i förhållande till deras skatteunderlag enligt senaste taxering.

Bestämmelser rörande skoldistrikt och fattigvårdssamhällen.

14 §.

Skall i samband med sammanläggning av kommuner vården om folk- och fortsättningsskoleväsendet överflyttas till kommun från sådant skoldistrikt, som avses i 1 § första stycket d), eller handhavandet av fattigvården överflyttas till kommun från sådant fattigvårdssamhälle, som avses i

1 § första stycket e), skola bestämmelserna i 10 och 11 §§ äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkofullmäktige i skoldistriktet och fattigvårdsfullmäktige i fattigvårdssamhället.

15 §.

Skoldistrikt, som avses i 1 § första stycket d), skall icke vara skyldigt uppdraga beslutanderätten åt kyrkofullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 1 500.

Fattigvårdssamhälle, som avses i 1 § första stycket e), skall icke vara skyldigt uppdraga beslutanderätten åt fattigvårdsfullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 700.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1951.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 juni 1946 (nr 315) rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 21 juni 1946 rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5 §.

Fastställs ny — — — ecklesiastik indelning.

Har efter den 1 januari 1944 kommun, som genom indelningsändringen uppgår i nybildad kommun, i syfte att undandraga sig kostnader, som bort gäldas genom utdebitering i förstnämnda kommun, underlåtit att i erforderlig omfattning verkställa dylik utdebitering eller obehörigen förfogat över kommunens tillgångar, må Konungen *vid fastställande av uppgörelse som i första stycket sägs* förordna, att under visst antal år särskild kommunalskatt skall påföras inom den del av den nybildade kommunen, som motsvarar förstnämnda kommun. Närmare bestämmelser om uttagande av sådan särskild kommunalskatt meddelas av Konungen.

5 §.

Har efter den 1 januari 1944 kommun, som genom indelningsändringen uppgår i nybildad kommun *eller lägges till bestående kommun*, i syfte att undandraga sig kostnader, som bort gäldas genom utdebitering i förstnämnda kommun, underlåtit att i erforderlig omfattning verkställa dylik utdebitering eller obehörigen förfogat över kommunens tillgångar, må Konungen förordna, att under visst antal år särskild kommunalskatt skall påföras inom den del av den nybildade *eller vidgade* kommunen, som motsvarar förstnämnda kommun. Närmare bestämmelser om uttagande av sådan särskild kommunalskatt meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å
Stockholms slott den 1 april 1949.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, fråga om *vissa ändringar i gällande kommunallagstiftning för genomförande av kommunindelningsreformen* samt anför därvid följande.

Inledning.

Enligt lagen den 21 juni 1946 (nr 315) rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner skall en allmän översyn av kommunindelningen i landet äga rum. Om ordningen för reformens genomförande innehåller lagen endast vissa allmänna bestämmelser. I övrigt skall gälla vad som stadgas i lagen den 13 juni 1919 om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Beslut om nyindelning meddelas av Kungl. Maj:t för varje län särskilt, sedan utredning skett och förslag avgivits av länsstyrelsen och kammarkollegium. Om ikraftträdandet förordnas i beslutet. Av ett stadgande i 1919 års indelningslag framgår att nyindelning måste träda i kraft vid kalenderårsskifte. 1946 års lag innehåller inga bestämmelser härutinnan i annan mån än vad som följer av att lagen är tidsbegränsad och gäller till och med den 31 december 1951. I propositionen i ämnet (1946: 236) angavs, att reformen beräknades kunna träda i kraft med ingången av år 1950. Såsom jag framhållit i ett interpellationssvar den 25 maj 1948 i riksdagens andra kammare i anledning av en fråga av herr Larsson i Luttra har det emellertid av olika skäl visat sig att tillämpningen av den nya indelningen måste framflyttas, lämpligen till den 1 januari 1952. Valen till de nya kommunerna skulle nämligen då kunna förrättas på ordinarie valdagen i september 1950 samtidigt som tid vunnas för det praktiska arbetet för reformens förberedande. För att undvika dubbla val under nämnda år borde — framhöll jag vidare i interpellationssvaret — de löpande fullmäktigemandaten, som upphörde med utgången av år 1950, förlängas ett år.

Arbetet med kommunindelningsreformen har hittills fortskridit i huvudsaklig överensstämmelse med vad som planerats på våren 1948. I fråga om två län (Blekinge och Gotlands) har Kungl. Maj:t redan förordnat om ny

kommunindelning (SFS 1949: 54 och 58). Ikraftträdandet har härvid fastställts till den 1 januari 1952.

Kommunindelningsreformens genomförande efter de av mig i interpellationssvaret angivna riktlinjerna nödvändiggör avvikelser från olika stadganden i gällande kommunallagstiftning. Frågan har behandlats i en inom inrikesdepartementet upprättad promemoria med förslag angående vissa i samband med kommunindelningsreformens ikraftträdande erforderliga lagstiftningsåtgärder. De grundläggande reglerna ha upptagits i en särskild lag, vilken torde såsom bilaga få fogas till protokollet i detta ärende.

Enligt lagförslaget skola fullmäktigevalen i de nya storkommunerna äga rum på den ordinarie valdagen för allmänna kommunalval år 1950 medan de nu löpande fullmäktigemandaten i de gamla kommunerna förlängas att gälla även under år 1951. För det fall att en landskommun sammanlægges med en redan bestående stad eller köping skulle dock enligt förslaget kunna göras undantag från denna princip och vanliga regler gälla. Lagförslaget upptager dessutom bl. a. bestämmelser om interimistisk organisation i de nya kommunerna, om valkretsindelningen vid kommunalvalen 1950 samt om val till kommunala nämnder och styrelser. I promemorian framlägges även förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän, vilken lag hänför sig till det fall att kommun i samband med kommunindelningen överflyttas från ett landstingsområde till ett annat eller till stad utanför landsting.

Över promemorian ha efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, samtliga länsstyrelser utom länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, kommunallagskommittén, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och — såvitt angår förslaget till lag om jämkning av landstingsvalkretsar — Svenska landstingsförbundet. Länsstyrelsen i Östergötlands län har överlämnat yttranden av drätselkammaren i Norrköping och förvaltningsutskottet vid länets landsting.

Remissinstanserna ha i allmänhet icke haft något att erinra mot de huvudsakliga principerna i den föreslagna lagstiftningen. I några yttranden framhålles, att lagtexten vore svåräst, oöverskådlig och föga tillgänglig för menige man. *Svenska stadsförbundet* ifrågasätter med hänvisning härtill, att lagen konstruerades så, att den gäve en fullständig redogörelse för hur i olika hänseenden skall förfaras vid indelningsreformen. *Svenska landskommunernas förbund* påpekar att oklarheterna syntes sammanhänga med att lagen helt naturligt måste ansluta sig till gällande indelningslag, vilken måste anses vara i ett trängande behov av grundlig översyn. *Kommunallagskommittén* anser att en kommentar till lagen borde lämnas i de anvisningar, som enligt kommunindelningskommitténs förslag borde utarbetas för att underlätta arbetet med de nya kommunernas organisation.

Såsom närmare skall utvecklas i det följande anser jag för egen del den av mig i det oförmälda interpellationssvaret antydda ordningen för kommunindelningsreformens genomförande vara den ur olika synpunkter lämpligaste. I princip kan jag därför också ansluta mig till de i departementspromemorian framlagda förslagen. I fråga om tidpunkten för reformens ikraftträdande må redan här fastslås att den enligt min mening bör bestämmas enhetligt för hela riket till den 1 januari 1952. Lagförslaget utgår också från att så sker. Vad angår lagstiftningens utformning synas vissa förenklingar och förtydliganden kunna ske i lagtexten. Att konstruera lagen så att den uttömmande reglerade uppbyggandet av de nya kommunerna torde däremot vara mindre lämpligt — en sådan lag skulle bli tämligen vidlyftig och dess utarbetande kräva ställningstaganden, som icke kunna göras utan grundlig utredning. För att underlätta tolkningen av den nya lagen och övriga bestämmelser om åtgärder i samband med ikraftträdande av indelningsändringar är det i stället min avsikt att så snart riksdagens beslut i frågan föreligger låta i samråd med de kommunala förbunden utarbeta anvisningar för kommunindelningsreformens genomförande. Dessa anvisningar böra vara så skrivna att de lämpa sig för ett studium av lekmän.

Vad angår den i departementspromemorian väckta frågan om jämkning av landstingslagens bestämmelser om valkretsar för val av landstingsmän, så synes prövningen av denna kunna anstå till 1950 års riksdag. Däremot torde i detta sammanhang få behandlas ett av kammarkollegiet i dess yttrande berört spörsmål om ändring av den bestämmelse i 1946 års nyindelningsslag, som ger möjlighet att förordna om särskild kommunalskatt för del av nybildad kommun.

Jag anhåller nu att närmare få redogöra för detta kommunallagstiftningsärende.

Grunderna för en lagstiftning om kommunindelningsreformens genomförande.

Kommunindelningsreformens allmänna innebörd.

Syftet med kommunindelningsreformen är att få till stånd en med hänsyn till de kommunala uppgifternas beskaffenhet och förhållandena i övrigt lämplig indelning av riket i borgerliga kommuner eller med andra ord att åstadkomma ändamålsenliga förvaltnings- och självstyrelseenheter. 1946 års nyindelningsslag behandlar emellertid ingen annan form av indelningsändring än sammanslagning av hela kommuner. Enligt lagens 1 § är det endast sådan indelningsändring som får ske utan hinder av vad eljest finnes stadgat om villkor för ändring i kommunal indelning. Befinnes vid den översyn av kommunindelningen, som föreskrives i lagen, att kommun behöver delas, skall lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för änd-

ring i kommunal och ecklesiastik indelning tillämpas. Någon annan begränsning i fråga om beskaftenheten av de enheter, som få sammanslås enligt 1946 års lag, innehåller däremot icke denna lag. Det vanligaste fallet är att två eller flera landskommuner sammanläggas till en ny storkommun. Men lagen avser även det fall att en bestående stad eller köping utökas genom att en eller flera landskommuner läggas till densamma. Vidare kan köping sammanslås med en eller flera landskommuner till en landskommun. Slutligen må nämnas att i samband med sammanläggning enligt 1946 års lag den nya storkommunen kan förlänas stads- eller köpingsrättigheter.

Gällande bestämmelser.

Såsom inledningsvis antytts innehåller 1946 års lag icke några bestämmelser om indelningsändringarnas ikraftträdande och därmed sammanhängande åtgärder. Härutinnan skall i stället 1919 års lag gälla. I denna stadgas i berörda delar i huvudsak följande.

Ändring i kommunal indelning skall träda i kraft vid det kalenderårs början, som Konungen bestämmer, icke tidigare än fyra eller, där kommun genom ändringen delas, nio månader efter det förordnande om ändringen meddelats (12 §). Sedan förordnande meddelats om ändring i kommunal indelning, skall under tiden innan ändringen träder i kraft den kommunala beslutanderätten utövas enligt den nya indelningen, dock att i fråga om angelägenhet, som avser kommun enligt den äldre indelningen, sistnämnda indelning skall följas, intill dess den nya indelningen trätt i kraft (13 §). Är i kommun, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas, beslutanderätten överläten åt fullmäktige skola dessa företräda såväl den äldre som den ökade eller minskade kommunen (14 § första stycket). Vidkommande sådan kommun äger Konungen, om förhållandena föranleda därtill, förordna, att samtliga fullmäktiges uppdrag skall upphöra, då den nya indelningen träder i kraft, samt nytt val till fullmäktige för tiden därefter verkställas i den ordning, som är stadgad för det fall att val sker första gången (14 § andra stycket).

I 18 § givas bestämmelser om organisationens uppbyggande i nybildade kommuner. Är nybildad kommun landskommun eller köping, åligger det länsstyrelsen att så fort ske kan under året innan indelningsändringen träder i kraft och sist före den 1 oktober förordna person att hålla kommunalstämma för val av kommunalstämmans ordförande och vice ordförande ävensom kommunalnämnd. Är nybildad kommun stad och skall i staden ej finnas magistrat, har länsstyrelsen att inom samma tid förordna person att tjänstgöra såsom kommunalborgmästare intill dess sådan blivit utsedd. Denne skall hålla allmän rådstuga för val av valnämnd. I magistratsstad skall hovrätten inom samma tid förordna borgmästare att jämte tillkallade

rådmän utgöra magistrat, intill dess sådan tillsatts. I nybildad kommun må under året innan indelningsändringen trätt i kraft fullmäktige och kommunala befattningshavare utses oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val; och skall i fråga om beräkandet av deras tjänstgöringstid så anses, som om denna börjat först med ingången av nästföljande året. Fullmäktige skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter; och skola jämväl magistrat, kommunalborgmästare, valnämnd i stad utan magistrat och kommunala befattningshavare, som utses före den nya indelningens ikraftträdande, genast träda i utövning av sina befattningar med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

1919 års lag skiljer sålunda mellan å ena sidan kommun, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas (14 §), och å andra sidan nybildade kommuner (18 §). Beträffande förstnämnda grupp av kommuner, till vilken även få anses höra städer och köpingar, som utvidgas genom införlivning av en eller flera landskommuner, finnes ingen motsvarighet till reglerna i 18 § om val av kommunala befattningshavare m. m.

Av det anförda framgår, att den gällande lagstiftningen icke innefattar någon fullständig reglering av de frågor som uppkomma, då en ny kommunal enhet bildas eller eljest ändring sker i den bestående indelningen i kommuner. Den måste på viktiga punkter kompletteras t. ex. genom föreskrifter i samband med beslutet om indelningsändring. Emellertid gäller i fråga om organiserandet av nya kommuner självfallet även kommunallagarnas bestämmelser. I förevarande sammanhang skall endast lämnas en kortfattad redogörelse för vissa här aktuella regler om kommunens beslutande organ och valen till detta.

Beslutanderätten i kommun med över 700 invånare utövas med vissa undantag av fullmäktige (kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige). Fullmäktige utses genom val till det antal som inom vissa i kommunallagen bestämda latituder bestämmas av kommunalstämman eller allmänna rådstugan. Röstberättigad vid fullmäktigeval är envar inom kommunen mantalsskriven person, som är svensk undersåte och senast under året före valet uppnått 21 års ålder. Rösträtt må dock ej utövas av den som är omynlig. En faktisk förutsättning för att rösträtt skall kunna utövas är vidare att vederbörande är upptagen i röstlängd. Röstlängd för kommunalval upprättas varje år i juni månad och upptager alla inom valdistriktet mantals-skrivna personer, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av 21 år. Den länder till ovillkorlig efterrättelse till dess ny röstlängd kommit till stånd.

Innan en kommun valt fullmäktige och i mindre kommuner, som ej beslutat införa sådana, utövas beslutanderätten av kommunalstämman, i stad allmänna rådstugan. Samma regler för rösträtt gälla här som vid fullmäktigeval.

Enligt 33 § lagen om kommunalstyrelse på landet skola kommunalfull-

mäktige väljas för fyra år, räknade fr. o. m. den 1 januari året näst efter det, då valet skedde. I kommun, där val sker första gången och icke äger rum under år, då allmänna val av kommunalfullmäktige förrättas, skall valet dock ej avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum. Motsvarande bestämmelser gälla enligt 14 § lagen om kommunalstyrelse i stad för val av stadsfullmäktige.

I fråga om valdag för val av fullmäktige skiljes i kommunala vallagen (11 §) mellan allmänna kommunalval och annat än allmänt kommunalval. De förra skola beträffande kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige förrättas tredje söndagen i september. Annat än allmänt kommunalval skall äga rum å sön- eller helgdag, som bestämmes sist tjugonde dagen förut i fråga om kommunalfullmäktigeval av kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kommunalstämman samt i fråga om stadsfullmäktigeval av magistraten och i stad utan magistrat av valnämnden.

Nästa allmänna kommunalval skola äga rum år 1950.

Tillämpade på de kommuner, som beröras av kommunindelingsreformen, och med utgångspunkt från att denna träder i kraft den 1 januari 1952 innebära de nu återgivna bestämmelserna i huvudsak följande.

I de nuvarande (äldre) kommunerna skall fullmäktigeval äga rum i vanlig ordning i september 1950. Först under år 1951 kan organiserandet av de nya kommunerna börja. Detta år skall å tid som fastställes av stämman hållas fullmäktigeval i de nybildade kommunerna. I kommuner, som avses i 14 § 1919 års indelningslag (städer och köpingar, med vilka sammanläggas landskommun) skall däremot sådana val äga rum endast om Konungen förordnar därom. I annat fall skola de i den ursprungliga staden (köpingen) valda fullmäktige efter den 1 januari 1952 representera staden (köpingen) i dess omfattning efter sammanläggningen. Bortsett från sistnämnda fall komma mandaten för de år 1950 valda fullmäktige att upphöra med 1951 års utgång.

Departementspromemorian.

Den inom inrikesdepartementet utarbetade promemorian innefattar förslag till lagstiftning för att undanröja de olägenheter som, enligt vad som torde framgå av det nyss anförda, skulle följa om man med bibehållande av nuvarande bestämmelser låte kommunindelingsreformen träda i kraft den 1 januari 1952. Den föreslagna lagen bygger på sistnämnda förutsättning och har i övrigt utformats i anslutning till de riktlinjer, som dragits upp i mitt inledningsvis omnämnda interpellationssvar den 25 maj 1948.

I huvudsaklig överensstämmelse med terminologin i 1919 års indelningslag skiljer lagförslaget mellan å ena sidan »nybildade» och »vidgade» kommuner och å andra sidan »äldre» kommuner. Med »*vidgad kommun*» förstås stad eller köping, som ökas genom sammanläggning med annan kommun, i dess omfattning efter sammanläggningen. Begreppet »*vidgad kommun*» användes sålunda i en annan och snävare betydelse än uttrycket

»ökad kommun» i 1919 års lag, vilket även avser kommun, som tillagts en del av en annan kommuns område. Övriga kommuner, som bildas med stöd av 1946 års lagstiftning, betecknas i förslaget *nybildade kommuner*. En sådan kommun kan vara landskommun, köping eller stad. Med *äldre kommun* förstås icke blott de kommuner som upphöra genom sammanläggningen utan även de vidgade kommunerna i deras omfattning före denna åtgärd.

De angivna definitionerna ha icke upptagits i den föreslagna lagen men en inledande paragraf anger att denna, såvitt angår ändring i kommunal indelning som fastställts att träda i kraft den 1 januari 1952, skall gälla dessa olika kommunbildningar samt dessutom vissa skoldistrikt. Lagen upptager därefter under särskilda rubriker bestämmelser om nybildade och vidgade kommuner, om äldre kommuner och om skoldistrikt.

I promemorian godtages tanken att fullmäktigevalen i de nybildade kommunerna skola äga rum redan under år 1950 och att mandaten för fullmäktige i de äldre kommuner, som ingå i dessa, skola förlängas.

För de nybildade kommunernas del fordras innan valet kan komma till stånd vissa förberedande åtgärder — på landet i första hand hållande av kommunalstämma för val av stämmans ordförande, som sedan kan föranstalta om att stämma hålles, samt kommunalnämnd — rörande vilka bestämmelser finnas i 18 § första och andra styckena 1919 års indelningslag. Då dessa förutsätta att beslut om indelningsändring meddelas året innan ikraftträdandet, kunna de icke tillämpas oförändrade. I lagförslagets 2 § ha också upptagits nya bestämmelser om den interimistiska organisationen av de nybildade kommunerna. Dessa komma att närmare behandlas i det följande. Här skall beröras ett med tidpunkten för fullmäktigevalet sammanhängande spörsinål om tiden för den första stämman. Härom anföres i promemorian:

Mot tanken att redan 1950 anordna val av fullmäktige till de kommuner, som skola börja sin verksamhet 1952, skulle kunna riktas den anmärkningen, att den årsklass, som uppnår rösträttsåldern först 1951, uteslutes från deltagande i valet. Anordningen är emellertid, såsom framgår av statsrådets uttalanden i interpellationssvaret, betingad av praktiska skäl. Eftersom de kommunalstämmor, som föregå fullmäktigevalet, måste hållas innan 1950 års röstlängd justerats, vilket sker den 25 juli, kommer rätten att delta i dessa stämmor att grundas på den år 1949 upprättade och justerade röstlängden. Denna längd upptager de personer, som först år 1950 uppnå rösträttsåldern, men däremot icke de personer, som först för detta år mantalsskrivas i vederbörande kommun. Skulle de första kommunalstämmorna i de nybildade kommunerna hållas redan år 1949, komme ytterligare en årsklass att uteslutas från deltagande och, om stämman hölles före den 25 juli, ytterligare en årgång nyinflyttade. Av denna anledning torde i det lagstadgande, som skall ersätta 18 § första stycket indelningslagen, böra intagas en föreskrift att den kommunalstämma, som skall utse stämmans ordförande och vice ordförande samt kommunalnämnd, icke må hållas tidigare än den 1 januari 1950.

I fråga om tidpunkten för fullmäktigevalen i de nybildade kommunerna föreslås i promemorian, att i lagen skall införas en bestämmelse att dessa val skola förrättas under år 1950 å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas om allmänt kommunalval. Till motivering av denna bestämmelse anföres.

Till följd av föreskrifterna i 33 § lagen om kommunalstyrelse på landet och 14 § lagen om kommunalstyrelse i stad att mandattiden räknas fr. o. m. den 1 januari året näst efter det, då valet skedde, skulle fullmäktigevalen till de nybildade kommunerna rätteligen hållits under år 1951. Valen skulle då fått karaktären av »annat än allmänt kommunalval», varför vederbörande kommunalstämmor (magistrater, valnämnder i stad utan magistrat) ägt bestämma tid för valen, vilka alltså kunnat äga rum å vitt skilda dagar i olika kommuner. För att valen skola kunna hållas under år 1950, oaktat ändringarna i kommunindelningen avses skola träda i kraft först den 1 januari 1952, erfordras följaktligen särskilt lagstadgande. Eftersom år 1950 är allmänt valår, skulle man, såsom påpekats i det förut citerade interpellationssvaret, i de av reformen berörda kommunerna rätteligen behövt hålla ännu ett val, nämligen för utseende av fullmäktige för år 1951. Då mer än ett »allmänt kommunalval» i kommunala vallagens mening svårligen kan tänkas i en och samma kommun under samma år, skulle med fog kunnat göras gällande, att valen till de nya kommunerna varit att betrakta som »annat än allmänt kommunalval» och att alltså kommunalstämmorna kunnat utsätta annan tid för dessa val än den allmänna valdagen. Avsikten är nu emellertid att de löpande fullmäktigemandaten i de berörda kommunerna genom lagstiftningsåtgärd skola förlängas och val för år 1951 i dessa kommuner icke förrättas. Det synes tveklaktigt, huruvida en sådan åtgärd i och för sig skulle kunna betaga valen till de nya kommunerna karaktären av »annat än allmänt kommunalval». För att undanröja varje tvekan på denna punkt torde det vara lämpligt att i lagen inrycka en föreskrift om att valen till de nybildade kommunerna skola förrättas å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas rörande allmänt kommunalval.

Beträffande vidgade kommun framhålles i promemorian, att de nuvarande bestämmelserna i 14 § 1919 års lag medgiva två olika lösningar. Enligt huvudregeln i paragrafens första stycke komma de år 1950 för den äldre staden (köpingen) valda fullmäktige att efter nyindelningens ikraftträdande representera hela den vidgade kommunen medan mandaten för de i landskommunen samma år utsedda fullmäktige utslockna. Men enligt paragrafens andra stycke kan Konungen förordna att samtliga fullmäktigemandat skola upphöra den 1 januari 1952 och nytt val förrättas för tiden till nästa ordinarie val. Detta nya val skulle då hållas år 1951. Det påpekas i promemorian att om antalet fall, då en eller flera landskommuner i samband med kommunindelningsreformen sammanlägges med stad, bleve betydande, skulle man alltså få räkna med rätt många nya stadsfullmäktigeval under år 1951. Härefter anföres:

Önskar man även i vidgade kommuner förlänga de nuvarande mandaten och låta 1950 års val avse kommunen i dess omfattning fr. o. m. den 1 januari 1952, måste alltså 14 § indelningslagen sättas ur kraft. Där det

inkorporerade landsbygdsområdets folkmängd kommer att utgöra en betydande del av den vidgade stadens eller köpingens invånarantal, synes en sådan åtgärd vara naturlig.

Emellertid kunna fall förekomma, då en landskommun, som införlivas med stad, har så obetydlig folkmängd i förhållande till staden, att det skulle framstå såsom olämpligt att förlänga stadsfullmäktigemandaten. Under år 1951 skulle då två fullmäktigeförsamlingar för praktiskt taget samma område fungera vid sidan av varandra. Olägenheterna skulle framträda med särskild styrka, om det gällde en stad, som icke deltog i landsting och sålunda kunde komma att delta i val till riksdagens första kammare år 1951. Ett lagstadgande om val till vidgad kommun under år 1950 och förlängning av fullmäktigemandaten i de däri ingående äldre kommunerna under år 1951 bör därför inrymma möjlighet till undantag. En lämplig utväg torde vara, att Konungen gives befogenhet att beträffande vidgad kommun från fall till fall avgöra huruvida 14 § indelningslagen skall tillämpas eller ej. Där förordnande om tillämpning av paragrafen icke meddelas, komma 1950 års val att gälla staden eller köpingen i dess omfattning fr. o. m. år 1952 och de löpande fullmäktigemandaten i de äldre kommunerna att förlängas ett år. Om förordnande gives om tillämpning av 14 §, förrättas val för år 1951 såväl i staden eller köpingen som i den landskommun, som skall inkorporeras. Konungen äger då också med stöd av paragrafens andra stycke förordna om nyval, vilket i så fall kommer att äga rum under år 1951.

Ett stadgande av angiven innebörd har upptagits under 5 § i det i promemorian framlagda lagförslaget.

I fråga om äldre kommuner innehåller förslaget i 9 § den ommärkta regeln om mandatförlängning. I en särskild paragraf (8 §) har angivits i vilka fall val av fullmäktige i dessa kommuner skola ske under år 1950. Förutom det nyss omnämnda fallet att förordnande meddelats om tillämpning av 14 § i 1919 års lag upptages här under b) att Konungen jämlikt sistnämnda lag fastställt kommunal indelningsändring att träda i kraft den 1 januari 1951 och i samband därmed förordnat att val skall förrättas. Härom anföres i promemorian bl. a.

Om en vanlig indelningsändring enligt 1919 års indelningslag fastställs att träda i kraft den 1 januari 1951, kan någon tillämpning av 14 § andra stycket nämnda lag icke komma i fråga, eftersom 1950 års fullmäktigeval omedelbart komma att gälla den ökade resp. minskade kommunen. Beröras kommunerna icke av den allmänna kommunindelningsreformen, falla de utanför den föreslagna lagens tillämpningsområde, sådant det angivits i 1 §. Men om de år 1952, i sin ändrade utsträckning, skola sammanläggas med andra kommuner enligt 1946 års lag, komma de röstberättigade i kommunerna att år 1950 delta i valet till sin nya kommun. Är indelningsändringen av betydande omfattning, skulle det te sig stötande att tillgripa mandatförlängningsregeln och alltså låta kommunerna under år 1951 representeras av fullmäktige, som valts före ändringen. Konungen synes därför böra erhålla befogenhet att förordna om nyval för år 1951. Meddelas sådant förordnande, komma alltså i de berörda kommunerna två fullmäktigeval att förrättas år 1950: ett till de ändrade, »äldre» kommunerna för år 1951 och ett till de nya kommuner, vilka de efter 1952 års ingång skola tillhöra.

Remissyttrandena.

Vid remissbehandlingen ha de grundläggande principerna i det genom departementspromemorian framlagda förslaget i allmänhet lämnats utan väsentliga erinringar. Åtta länsstyrelser ha överhuvud ej haft något att erinra.

Anordningen med val 1950 i de nybildade kommunerna och förlängning till 1951 års utgång av fullmäktigemandaten i de äldre kommuner, som ingå i dessa, har föranlett uttalanden endast i ett fåtal remissvar.

I ett par yttranden ha samtidigt som förslaget tillstyrkts åberopats vissa olägenheter med den sålunda föreslagna ordningen. Sålunda anför *kommunallagskommittén*:

Med hänsyn framför allt till de förskjutningar mellan de politiska partierna, som kunna inträffa under en valperiod, måste det givetvis betraktas såsom en olägenhet att på detta sätt förlänga mandattiden, men det skulle enligt kommitténs mening vara en ännu större olägenhet att behöva hålla två val under år 1950 eller att anordna val såväl 1950 som 1951. En annan olägenhet som följer av att redan 1950 anordna val av fullmäktige i de kommuner, vilka skola börja sin verksamhet 1952, är att den årsklass, som uppnår rösträttsåldern först 1951, uteslutes från deltagande i valet. Eftersom denna årsklass är upptagen i den röstlängd, som användes vid valen hösten 1950, skulle det visserligen finnas möjlighet att låta den delta i valet, men det synes dock enligt kommitténs mening icke böra komma i fråga att frångå de fastställda villkoren för rösträtt.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser — bl. a. med hänsyn till den synnerligen knappa tid för vederbörliga åtgärder, som skulle föreligga på många håll, även om tidsplanen kunde hållas — att det borde övervägas, om det icke vore lämpligare att hålla valen i nybildade och vidgade kommuner först under våren 1951. Även med denna linje borde självfallet mandaten för nuvarande fullmäktige i de »äldre» kommunerna utsträckas över år 1951.

Förslaget att första kommunalstämman i en nybildad kommun skall få hållas först efter den 1 januari 1950 har föranlett erinran endast av *länsstyrelsen i Hallands län*. Med hänvisning till att det i något fall möjligen kunde visa sig angeläget att kommunalstämman i en nybildad kommun kunde besluta i ett ärende även före nämnda dag t. ex. vid ekonomisk uppgörelse i samband med inkorporeringsfråga ifrågasätter länsstyrelsen, om icke sådan stämma borde få hållas tidigare än den 1 januari 1950 i de fall, vederbörande länsstyrelse ansåge särskilda skäl härför föreligga.

I fråga om de s. k. vidgade kommunerna, d. v. s. städer och köpingar, med vilka sammanlagts en eller flera landskommuner, i deras omfattning efter sammanläggningen, har en annan ordning än den i departementspromemorian förordade ifrågasatts av *kommunallagskommittén*, *Svenska stadsförbundet* samt *en ledamot av kammarkollegiet* (generaldirektör

Sverne). Kommunallagskommittén och stadsförbundet ha härvid särskilt åsyftat förslaget att möjliggöra för Kungl. Maj:t att förordna om val 1951 i de vidgade kommunerna och ansett detta alternativ onödigt.

Kommunallagskommittén framhåller att för vidgade kommuner borde i stort sett samma regler gälla som för nybildade kommuner. Val syntes sålunda i allmänhet böra förrättas i hela den vidgade kommunen redan 1950 och bestämmelserna i 14 § första stycket 1919 års indelningslag borde tillämpas endast då särskilda skäl föranledde därtill. Det kunde ifrågasättas huruvida det verkligen funnes anledning att därutöver bibehålla möjlighet att jämlikt 14 § andra stycket förordna om nyval, som i så fall skulle äga rum under år 1951. Kommittén förordar att bestämmelsen avfattas så att i lagtexten införes en föreskrift om att val i vidgad kommun skall hållas år 1950 på den ordinarie valdagen och att därefter som en undantagsregel stadgades, att Konungen, om förhållandena föranledde därtill, ägde förordna att val till fullmäktige i vidgad kommun icke skulle förrättas.

En liknande avfattning förordas av *länsstyrelsen i Stockholms län*.

En ledamot av kommunallagskommittén (herr Pettersson i Norregård) anser, att bestämmelserna i 14 § 1919 års lag överhuvud icke borde tillämpas beträffande vidgad kommun. Enligt hans mening borde sålunda i samtliga städer och köpingar, som utökats genom införlivning av en eller flera landskommuner, mandaten för fullmäktige förlängas och val år 1950 förrättas för hela den utökade staden eller köpingen. *Generaldirektör Sverne* har i ett särskilt yttrande vid kammarkollegiets utlåtande framfört liknande synpunkter.

Svenska stadsförbundet (styrelsen) godtager förslaget om förlängning av mandattiden med ett år för de intill utgången av år 1950 valda fullmäktige för äldre kommun och val 1950 av fullmäktige för den vidgade kommunen samt anser principen att nyval för den vidgade kommunen bör undvikas om vidgningen är obetydlig vara riktig. Styrelsen finner däremot att vägande invändningar syntes kunna göras mot det tredje alternativet i förslaget (val 1950 av fullmäktige för äldre kommun och val 1951 av fullmäktige för den vidgade kommunen) och anför om detta alternativ i huvudsak följande.

Alternativet förutsätter, att den genom sammanläggningen skeende vidgningen från 1/1 1952 av resp. stad eller köping blir så betydande, att beslutanderätten bör tillkomma en för den vidgade kommunen nyvald representation. Då man i övriga fall av sådan beskaffenhet ansett val av denna representation böra ske redan 1950, är det i och för sig föga rimligt att för ett eller annat fall låta med detta val anstå till 1951. Dyligt anstånd innebär visserligen ingenting annat än tillämpning av vad som i motsvarande situation äger rum vid inkorporering enligt 1919 års lag, men det innebär givetvis fördelar att få valet förrättat ett år tidigare. I praktiken har det med hänsyn till nödvändiga förberedelser före indelningsändringens ikraftträdande icke visat sig tillfredsställande med sådant nyval som här avses först under hösten före ikraftträdandet. En dylik ordning måste också nu te sig särskilt oegentlig vid sidan av ordningen med val redan 1950 av

fullmäktige för det stora flertalet genom kommunindelingsreformen nybildade eller vidgade kommuner. För alla de sistnämnda kommer att finnas representationer för beslut under hela år 1951 till förberedande av indelningsändringen men i här ifrågasvarande fall motsvarande representationer endast under kort tid mot slutet av året.

Det förefaller också som om promemorians författare icke förebragt någon logiskt hållbar motivering, då han förutsatt att den ordning skulle behöva tillämpas, som betecknats som tredje alternativ. Utgångspunkten i motiveringen härvidlag är att 14 § i 1919 års indelningslag förutsatts normaliter icke böra tillämpas beträffande vidgad kommun men att så undantagsvis bör ske därför att fall kunna förekomma, då en landskommun som vid sammanläggningen införlivas med stad har obetydlig folkmängd i förhållande till staden. Men att i dylika fall behov skulle föreligga av förordnande om nyval enligt nämnda lagrum synes icke rimligt. Man torde också få utgå ifrån att Konungen skall under alla förhållanden redan i samband med huvudförordnandet om sammanläggningen (jfr lagförslagets konstruktion i 8 och 9 §§) träffa definitivt avgörande, huruvida nyval för den vidgade kommunen i det enskilda fallet överhuvud skall ske eller icke. Meningen kan således ej heller vara att alternativet med sådant nyval först 1951 skulle påkallas för att ge Konungen tillfälle att skjuta på detta avgörande. Möjligen kunde man däremot som förklaring tänka sig, att promemorians författare även i detta sammanhang haft i tankarna eventualiteten att kommun, varom här är fråga, kan komma att beröras av annan indelningsändring (enligt 1919 års lag), som träder i kraft samtidigt med sammanläggningen. Men om man överhuvud skall behöva räkna med en dylik eventualitet, får denna lika väl antagas kunna inträffa i ett fall där redan sammanläggningen betyder så ansevärd vidgning av den ifrågasvarande staden (köpingen) att val bör ske 1950 av fullmäktige för den sålunda vidgade kommunen. På grund härav skulle man behöva räkna med ännu ett alternativ nämligen: förlängning av mandattiden med ett år (1951) för äldre kommuns fullmäktige och val 1950 av fullmäktige för den vidgade kommunen samt val 1951 av fullmäktige för den (genom vanlig inkorporering) ytterligare ökade kommunen — vilket skulle innebära att en uppsättning fullmäktige komme att väljas (valet 1950) som aldrig finge fungera för en verkligen existerande kommun.

Under sådana förhållanden synas avgörande skäl tala för att aldeles släppa tanken på att tillämpa den ordning, som angivits som tredje alternativ. De olägenheter som detta kan tänkas föranleda beträffande samtidigt men fristående från kommunindelingsreformen aktualiserade inkorporeringsfrågor — anstånd med genomförandet eller ofullständig representation övergångsvis — torde man få finna sig i.

Utöver vad som framgått av det anförda ha i remissyttrandena inga erinringar gjorts mot den i promemorian accepterade grundsatsen om ett års mandatförlängning för fullmäktige i de äldre kommunerna. *Kommunallagskommittén* anser det onödigt att i lagen upptaga den under 8 § b) föreslagna regeln att sådan förlängning ej skall ske, om Konungen i samband med beslut om indelningsändring enligt 1919 års lag att träda i kraft den 1 januari 1951 förordnade om nyval. Det torde enligt kommitténs mening vara uteslutet att ett sådant förordnande meddelades.

Departementschefen.

I propositionen till 1946 års riksdag med förslag till lagstiftning om ny indelning av riket i borgerliga kommuner behandlades icke frågan om särskilda åtgärder erfordrades för organiserandet av de nya kommunerna. Det förutsattes, att detta skulle ske på samma sätt som vid andra indelningsändringar. Såsom ett av skälen till att tidpunkten för nyindelningens ikraftträdande fastställdes till 1950 års ingång framhölls, att det för att de nya kommunerna skulle kunna fungera krävdes tidsödande procedurer för hållande av nya fullmäktigeval och tillsättande av kommunala förvaltningsorgan samt för budgetberedningen. Man räknade sålunda med att i förekommande fall val skulle förrättas under år 1949 — och sannolikt under förra delen av detta år — för påföljande år och att år 1950 allmänna kommunalval i de då redan färdigbildade nya kommunerna skulle äga rum i vanlig ordning.

Genom att tidpunkten för ikraftträdandet framflyttats till den 1 januari 1952 — beträffande de två län där indelningen redan fastställts har denna tidpunkt fixerats genom beslut av Kungl. Maj:t — har berörda fråga kommit i ett i viss mån annat läge. Enligt gällande bestämmelser skall nämligen under denna förutsättning valet ske under år 1951 och — för att giva utrymme för budgetberedning och övriga förberedelser för verksamheten i de nya kommunerna — om möjligt under förra hälften av detta år. Då allmänna kommunalval förrättas i september 1950, skulle alltså i en stor del av rikets kommuner två fullmäktigeval komma att förrättas med endast omkring ett halvt års mellanrum. En sådan ordning skulle sannolikt menligt inverka på intresset för valen och synes jämväl av andra skäl vara olämplig. Bibehålles nuvarande bestämmelser oförändrade, skulle det vidare bli knappt med tid för valförberedelserna. Såvitt dessa förberedelser i nybildade kommuner ankomma på kommunalstämma eller allmän rådstuga, få de nämligen enligt gällande lag påbörjas först året innan indelningsändringen träder i kraft. Nya regler om organiserandet av de nya kommunerna och avvecklingen av de gamla synas alltså vara nödvändiga. Dessa regler torde få upptagas i en särskild lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande.

I fråga om grunderna för denna lagstiftning, så torde olägenheterna med två val inom en kort tidrymd endast kunna undanröjas antingen genom att valen hållas samtidigt på den ordinarie valdagen i september 1950 eller genom att valen detta år i de av reformen berörda äldre kommunerna inställas och fullmäktiges mandat förlängas på ett år. 1950 års val skulle då avse de nya kommunerna och de vid valet utsedda fullmäktige skulle först fr. o. m. den 1 januari 1952 i full utsträckning utöva sina befogenheter. Det första av dessa alternativ är av skäl, som ej torde behöva utvecklas, knappast tänkbart i varje fall ej om det skulle tillämpas regel-

mässigt. Det andra alternativet torde däremot utgöra en i princip lämplig lösning. I det interpellationssvar i riksdagens andra kammare den 25 maj 1948, vari besked lämnades om att uppskov med reformens ikraftträdande vore nödvändigt, pekade jag också på denna möjlighet att undvika dubbla val. Olägenheterna med detta alternativ synas framför allt hänföra sig till det förhållandet att de år 1946 valda fullmäktige få representera de av reformen berörda kommunerna under år 1951, oaktat — enligt vad valen i de nya storkommunerna utvisa — representationen detta år eventuellt rätteligen skulle haft en annan politisk och personell sammansättning. I fråga om kommuner, som upphöra med 1951 års utgång, torde detta förhållande ej behöva tillmätas någon större vikt. Särskilt under senare hälften av år 1951 kommer nämligen tyngdpunkten i det kommunala arbetet att ligga hos de organ, som utsetts för den nya storkommunen. Att märka är vidare att vissa av 1946 års fullmäktige utsedda kommunala nämnder bl. a. kommunalnämnden enligt föreskrift i lag behålla sina mandat även under år 1951 i det att nyval sker först i november eller december detta år. — I viss mån annorlunda förhåller det sig med de kommuner (städer och köpingar), som beröras av reformen endast i så måtto, att de utökas genom sammanläggning med en landskommun. Dessa kommuner komma ju att, ehuru i annan omfattning, bestå även efter den 1 januari 1952. Här torde det bliva nödvändigt att möjliggöra undantag från principen om mandatförlängning.

En sådan möjlighet har också införts i det lagförslag, som framlagts i den inledningsvis omförmälda promemorian om vissa i samband med kommunindelningsreformens ikraftträdande erforderliga lagstiftningsåtgärder. Detta förslag upptager skilda regler för nybildade kommuner och vidgade kommuner, med vilken sistnämnda kategori avses just städer och köpingar i deras omfattning efter sammanläggning med en eller flera landskommuner, samt innebär för de vidgade kommunernas del, att bestämmelserna i 14 § 1919 års indelningslag kunna bli tillämpliga genom särskilt förordnande.

Jämväl i övrigt är promemrieförslaget utformat efter de grundsatser, som här förut antytts. Det har i allmänhet lämnats utan väsentliga erinringar vid remissbehandlingen. Jag kan därför i princip ansluta mig till detsamma och förordar att den särskilda lagen utformas i huvudsak på grundval av omförmälda förslag.

I fråga om de genom sammanläggning enligt 1946 års nyindelningslag nybildade kommunerna föreslår jag sålunda, att fullmäktigeval skall äga rum år 1950 på den dag och i den ordning som gäller för allmänna kommunalval, d. v. s. den tredje söndagen i september. Då Kungl. Maj:ts beslut i indelningsfrågan för det län, som behandlas sist, kan väntas föreligga omkring den 1 april 1950, torde tiden för valförberedelserna härigenom bli tillräckligt lång. Att med hänsyn till risken för en försening upp-

skjuta valen i de nya kommunerna till våren 1951 — en ordning som i och för sig kan kombineras med en mandatförlängning för fullmäktige i de äldre kommunerna — synes icke böra komma i fråga. Härigenom skulle visserligen även vinnas att ytterligare en årsklass, född år 1929, finge rösträtt vid ifrågavarande fullmäktigeval. Men de valtekniska och praktiska olägenheterna med ett fullmäktigeval i ett stort antal kommuner vid denna tid torde vara så betydande att de uppväga denna vinst. För att i varje fall årsklassen 1928 från början skall få deltaga i uppbyggandet av de nya kommunerna synes emellertid, i enlighet med vad som föreslagits i promemorian, böra föreskrivas att den första kommunalstämman (allmänna råd-stugan) i dessa kommuner icke skall få hållas före den 1 januari 1950.

Vad härefter angår de s. k. vidgade kommunerna förordar jag att i stället för bestämmelserna i 14 § 1919 års indelningslag såsom huvudregel upptages den nyss för de nybildade kommunernas del förordade principen om val redan år 1950. Dessa val skola då gälla staden och köpingen i dess omfattning efter införlivningen av en eller flera landskommuner, medan mandatet för de för tiden intill den 1 januari 1951 valda stadsfullmäktige i staden och kommunalfullmäktige i köpingen förlängas med ett år. Såsom nyss antytts är emellertid en sådan regel icke alltid lämplig. Är de inkorporerade landskommunernas invånarantal obetydligt i förhållande till den ursprungliga stadens och särskilt om det utgör så liten del av detta att det icke motsvarar vad som av invånarantalet belöper på varje stadsfullmäktig, skulle den leda till uppenbart stötande resultat. Endast därför att en inkorporering skett, som i och för sig knappast kan påverka fullmäktiges sammansättning, skulle nämligen under hela året efter valet beslutanderätten i kommunen kunna utövas av en representation, vars sammansättning alls icke överensstämmer med den vid valet utsedda. Med hänsyn härtill har för detta fall i den särskilda lagen i saklig överensstämmelse med vad som förordats i promemorian införts en möjlighet för Kungl. Maj:t att meddela ett förordnande av innebörd att 14 § första stycket i 1919 års indelningslag blir tillämpligt. Detta innebär att 1950 äger rum dels val av stadsfullmäktige i staden i dess omfattning före sammanläggningen, dels ock — i förekommande fall — val av kommunalfullmäktige i de inkorporerade landskommunerna. Från och med den 1 januari 1952 representera de sålunda valda stadsfullmäktige hela den vidgade kommunen medan kommunalfullmäktiges mandat upphöra nämnda dag.

I promemorian har emellertid även föreslagits att 14 § andra stycket nyssnämnda lag efter särskilt förordnande skulle kunna bli tillämpligt, d. v. s. att Kungl. Maj:t skulle i visst fall få föreskriva att mandatet för de år 1950 i den äldre staden valda fullmäktige skulle utslockna den 1 januari 1952 och nyval ske för den vidgade kommunen under år 1951. Detta förslag har föranlett erinringar i ett par remissyttranden samt avstyrkts av stadsförbundet med hänvisning till bl. a. olägenheterna av att den nya kom-

munen skulle få sin representation utsedd först på hösten 1951. Emellertid kan givetvis valet äga rum tidigare under detta år. Det synes vidare kunna vara av värde att denna möjlighet att utan mandatförlängning låta inkorporerade landskommuner bli representerade i den vidgade stadens fullmäktige bibehålles för vissa speciella kommuner. Jag syftar bl. a. på det tänkbara fall, att landskommunens invånarantal icke är alltför obetydligt i förhållande till stadens men staden är av en sådan storleksordning, att en mandatförlängning med dess konsekvenser i form av dubbla fullmäktigeuppställningar med olika sammansättning måste anses mindre lämplig. Regeln kan även möjligen bli av värde i vissa inkorporeringssituationer, där den föreslagna ordningen eljest skulle medföra att invånarna i ett inkorporerat område överhuvud ej skulle få deltaga i stads- eller kommunalfullmäktigeval för något av åren 1951—1954. Jag tillstyrker alltså även på denna punkt vad som föreslagits i departementspromemorian. Jag vill emellertid understryka, att den ifrågavarande regeln får betraktas som en ren undantagsbestämmelse, som jag anser böra inflyta i lagen endast därför att konsekvenserna av den nya kommunindelningen på nuvarande stadium ej kunna överblickas. Med hänsyn till olägenheterna av dubbla val skulle jag helst se, att den icke behövde tillämpas.

Beträffande de kommuner, som ingå i de nybildade eller vidgade kommunerna (äldre kommuner), så framgår av det anförda, att mandaten för de år 1946 valda stads- eller kommunalfullmäktige i dessa kommuner enligt min mening regelmässigt böra förlängas. En bestämmelse härom bör därför upptagas i lagen. Undantag bör göras bl. a. för det fall, att förordnande meddelats om tillämpning av 14 § i 1919 års indelningslag enligt vad nyss föreslagits. Såsom förordnats i promemorian (8 § under b) bör vidare möjlighet finnas att i en äldre kommun i samband med indelningsändring enligt 1919 års lag, som berör kommunen och träder i kraft den 1 januari 1951, förordna om val år 1950. Med hänsyn till att en dylik föreskrift skulle föra med sig dubbla val sistnämnda år, torde det emellertid kunna förväntas att möjligheten icke begagnas.

Övriga frågor, som regleras i den föreslagna lagstiftningen eller som eljest aktualiserats i förevarande sammanhang, komma att behandlas i samband med motiveringen av de särskilda stadgandena i lagen. Hit höra vissa spörsmål om genomförandet av indelningsändringar enligt 1919 års lag samtidigt med kommunindelningsreformen (1 §), den interimistiska organisationen av de nya kommunerna (2 och 6 §§), indelningen i valkretsar och valdistrikt vid fullmäktigevalen 1950 (3 och 7 §§), val av kommunala nämnder och styrelser (4 och 9 §§) samt kostnaderna för verksamheten i de nya kommunerna under övergångstiden (13 §). Såsom inledningsvis nämnts har det emellertid icke varit möjligt att i lagen uttömmande

reglera förfarandet vid indelningsreformens genomförande. Särskilt på grund av sambandet med 1919 års delvis föråldrade indelningslag har den reglering som skett ej heller på alla punkter kunnat göras så klar och entydig som varit önskvärt med hänsyn till lagstiftningens betydelse för landets kommunalmän och allmänheten. Jag vill därför erinra om min förut uttalade avsikt att sedan riksdagen prövat denna lagstiftningsfråga låta utarbeta anvisningar till ledning för det praktiska genomförandet av reformen.

Jag övergår härnäst till att redogöra för de särskilda stadgandena i det förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande, som i enlighet med det anförda utarbetats inom inrikesdepartementet. I ett efterföljande avsnitt kommer att behandlas den inledningsvis berörda frågan om ändring i 1946 års nyindelningslag.

Lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande.

I det lagförslag, som innefattas i den förut omförmälda departementspromemorian, ha bestämmelserna om de nya kommunerna upptagits i ett avsnitt, rubricerat »Bestämmelser rörande nybildade och vidgade kommuner». För vinnande av större överskådlighet har i departementsförslaget detta avsnitt uppdelats i två, ett för vardera av de båda typerna nya kommuner. I övrigt har följts den i promemorian förordade indelningen av lagen.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Denna paragraf innehåller bl. a. bestämmelser om *lagens tillämpningsområde*. Dess första stycke motsvarar 1 § promemoriaförslaget. I berörda stadgande har fastslagits, att lagen, såvitt angår ändring i kommunal indelning som fastställts att träda i kraft den 1 januari 1952, skall gälla vissa uppräknade kommunala bildningar, som uppstå eller upphöra genom eller i samband med sammanläggning av kommuner enligt lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner. Här avses dels de förut omförmälda kategorierna nybildade och vidgade kommuner, dels äldre kommuner, som skola ingå i de nya kommunerna, och dels vissa skoldistrikt.

I frågan om lagens tillämpning på indelningsändringar enligt 1919 års indelningslag anføres i promemorian:

Om en indelningsändring enligt 1919 års lag är aktuell samtidigt med den allmänna kommunindelningslag enligt 1946 års lag och avser kommun, som beröres av denna, torde kunna tänkas att Konungen finner lämpligt att låta ändringens ikraftträdande anstå till den 1 januari 1952. Kan ändringen icke kombineras med den allmänna kommunindelningslag — t. ex. därför

att denna redan fastställts för vederbörande län — torde Konungen vara oförhindrad att såsom villkor för ändringen föreskriva, att den nu föreslagna lagen skall tillämpas. Något särskilt stadgande i lagen i syfte att reglera sådana antagligen sällsynta fall torde icke erfordras.

I flera *remissyttranden* har föreslagits, att definitioner på de särskilda begreppen »nybildad kommun», »vidgad kommun» och »äldre kommun» upptagas i lagens 1 §.

Kammarkollegiet anser att uttrycket »utvidgad kommun» ur språklig synpunkt bör föredragas framför »vidgad kommun» och föreslår vidare att benämningen »äldre kommun» ej användes, då den lätt kunde föranleda missförstånd. Kollegiet förordar dessutom en annan bestämning av de skoldistrikt, på vilka lagen skall äga tillämpning, samt har i sitt förslag upptagit ytterligare en grupp specialkommuner, som borde hänföras under denna, nämligen sådana fattigvårdssamhällen, som bestå av två eller flera kommuner och upphöra med den nya kommunindelningens ikraftträdande.

Spörsmålet om lagens tillämpning på indelningsändringar enligt 1919 års indelningslag har utförligt behandlats av kammarkollegiet och Svenska stadsförbundet. *Kammarkollegiet* anser, att en sådan indelningsändring beträffande kommuner, som beröras av sammanläggning enligt 1946 års lag, icke i något fall skulle komplicera frågan om valen av kommunalrepresentation i vare sig den blivande storkommunen eller de däri ingående delkommunerna. Kollegiet stöder sig härvid på en redogörelse för olika tänkbara fall, då en indelningsändring enligt 1919 års lag vore aktuell i samband med en sammanläggning enligt 1946 års lag, samt de konsekvenser ett dylikt sammanträffande skulle få ur synpunkten av val av fullmäktige. I redogörelsen anföres:

Om Kungl. Maj:t förordnar om indelningsändring enligt 1919 års lag att träda i kraft *den 1 januari 1950*, synes detta icke komma att inverka på val av representation för kommun, som skall bildas genom sammanläggning enligt 1946 års lag, när den första kommunalstämman i denna kommun enligt lagförslaget icke får hållas tidigare än den 1 januari 1950 och val i kommunen skola äga rum först i september samma år.

Om förordnande meddelas om indelningsändring enligt 1919 års lag att träda i kraft *den 1 januari 1951* blir läget följande. Kollegiet tager som exempel, att kommunerna a och b skola sammanläggas till en kommun och kommunerna c och d till en kommun samt att området x skall överflyttas från kommunen b till kommunen c. Är då invånarantalet i området x icke av den storleksordning, att nyval av fullmäktige blir påkallat i vare sig kommunen b eller c, komma de val, som skola förrättas i september 1950 att avse *dels* storkommunen a + b — x, *dels ock* storkommunen c + d + x. Är åter folkmängden i området x så stor, att nyval av fullmäktige i kommunerna b och c för år 1951 är påkallat, komma valen i september 1950 att avse *dels* storkommunerna a + b — x och c + d + x, *dels ock* kommunerna b — x och c + x. Det är detta fall, som förutsetts vid framläggandet av förslaget till bestämmelsen i 8 § b) i lagförslaget.

Om förordnande meddelas om indelningsändring enligt 1919 års lag att

träda i kraft den 1 januari 1952 skall för nyss angivna fall vid bedömandet av behovet av nyval av fullmäktige hänsyn tagas till folkmängden i området x i förhållande till folkmängden i storkommunerna $a + b$ och $c + d$. Skulle sådant nyval icke anses behövt, sker givetvis icke något val för de sistnämnda båda kommunerna i september 1951. Skulle nyval däremot anses påkallat, böra nya val vid nämnda tidpunkt förrättas i storkommunerna $a + b - x$ och $c + d + x$. För detta fall har i motiveringen till lagförslaget anförts, att Konungen torde vara oförhindrad att såsom villkor för indelningsändringen föreskriva, att den nu föreslagna lagen skall tillämpas och att något särskilt stadgande i lagen i syfte att reglera ett dylikt fall icke torde erfordras. Häri får kollegiet instämma.

I sistnämnda del har Svenska stadsförbundet (styrelsen) uttalat en annan mening. Det kunde enligt styrelsens mening icke vara rimligt att förutsetta, att Konungen skulle utan särskilt stadgande i den föreslagna lagen vara oförhindrad att föreskriva tillämpning av denna lag vid en indelningsändring enligt 1919 års lag. En dylik föreskrift skulle ju innebära avvikelser från stadgandena i sistnämnda lag.

Förbundsstyrelsen framhåller vidare, att det vore oklart i vilken utsträckning lagen avsågs skola gälla vid indelningsändringar enligt 1919 års lag. Uttrycket »såvitt angår ändring i kommunal indelning som fastställts att träda i kraft den 1 januari 1952» gäve icke någon ledning på denna punkt. Avfattningen av bestämmelsen om lagens tillämplighetsområde borde därför grundligt övervägas med särskild hänsyn till frågan om möjligheterna att samtidigt genomföra indelningsändringar enligt 1919 och 1946 års lagar.

Länsstyrelserna i Uppsala och Kronobergs län föreslå att lagen kompletteras med en förklaring att bestämmelser i kommunallagarna och andra lagar som strida mot föreskrifterna i densamma ej skola gälla för de i lagen angivna kommunerna.

Länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasätter om icke i lagen borde upptagas ett stadgande om rätt för Konungen att meddela de ytterligare bestämmelser, som kunde komma att befinnas erforderliga med avseende å kommunindelingsreformens ikraftträdande. Ett liknande förslag har framförts av kommunallagskommittén.

Departementschefen.

Beträffande lagens tillämpningsområde kan jag i huvudsak ansluta mig till vad som föreslagits i departementspromemorian. I paragrafens första stycke ha sålunda uppräknats de olika kommunala bildningar, för vilka lagen skall gälla. Härvid ha begreppen »nybildad kommun» och »vidgad kommun» definierats på sätt förut angivits. Med anledning av vad bl. a. kammarkollegiet anför har styckets avfattning jämkats på vissa punkter och en bestämmelse om fattigvårdssamhällen tillagts. En redogörelse för innebörden av att vissa sådana samhällen och skoldistrikt medtagits i lagen

kommer att lämnas vid de paragrafer (14 och 15 §§), som avse dessa specialkommuner.

Vad angår spörsmålet om tillämpningen av lagens bestämmelser vid indelningsändringar enligt 1919 års lag, så kan en sådan tillämpning självfallet endast komma i fråga om och i den mån indelningsändringen avser en kommun, som beröres av sammanläggning enligt 1946 års lagstiftning. Detta synes kunna vara fallet 1) då från och med den 1 januari 1950 eller 1951 en del av en kommun lägges till en annan kommun (stad, köping eller landskommun), som skall ingå i en nybildad eller vidgad kommun, samt 2) då en sådan kommundel från och med den 1 januari 1952 lägges till en nybildad eller vidgad kommun. Jag bortser då från de i detta sammanhang mindre aktuella fallen att en äldre resp. en nybildad kommuns område minskas samt att kommunala *nybildningar*, som träda i kraft den 1 januari 1950 eller 1951, beröras av indelningsändringar enligt 1946 års lag.

I fråga om den förstnämnda typen indelningsändringar må till en början framhållas att bestämmelsen i 1 § »såvitt angår ändring i kommunal indelning, som träder i kraft den 1 januari 1952» endast avser att markera att lagen ej gäller, om sammanläggning av kommuner enligt 1946 års lag i något fall skulle fastställas att träda i kraft före den 1 januari 1952. Emellertid torde, såsom framgår av kammarkollegiets yttrande, den föreslagna lagens regler likväl icke behöva komma i konflikt med vad för de ifrågasvarande indelningsändringarnas del gäller enligt 1919 års lag. För att undvika en dylik konfliktsituation har i enlighet med vad förut framhållits i den nya lagen upptagits en särskild bestämmelse (10 § b), som möjliggör undantag, då en sådan indelningsändring sker, från huvudregeln om mandatförlängning. Fallet torde emellertid icke vara synnerligen praktiskt.

Den andra typen indelningsändringar enligt 1919 års lag — de som träda i kraft den 1 januari 1952 — kommer sannolikt att bli vanligare. Utöver det av kammarkollegiet anförda exemplet, som avser överflyttning av ett område från en storkommun till en annan, må här anföras ett tänkbart fall av denna typ. En landskommun A anses icke böra i sin helhet ingå i en ny storkommun. Det har visat sig lämpligare, att den i stället genom beslut 1949 i samband med fastställandet av den nya indelningen för länet med verkan fr. o. m. den 1 januari 1952 delas mellan den närbelägna staden B, som eljest icke beröres av kommunindelningsreformen, och storkommunen C. Denna delning måste givetvis ske enligt bestämmelserna i 1919 års indelningslag och denna blir också i första hand tillämplig, då det gäller att genomföra indelningsändringen. Däremot skulle icke den nu föreslagna lagen gälla, i varje fall ej för A:s del. Enär B eljest ej beröres av nyindelningen i länet, ingår nämligen A ej helt i någon nybildad eller vidgad kommun. Konsekvensen blir att mandatförlängning ej kan ske utan invånarna i den del av A, som överflyttas till C, få i september 1950 del-

taga i två val. Huruvida dubbla val komma att hållas även i den del som överflyttats till B, blir beroende av huruvida första eller andra stycket av 14 § i 1919 års lag anses böra tillämpas.

Det angivna resultatet är uppenbarligen icke tillfredsställande. Det finnes ingen anledning att behandla detta fall annorlunda än om en hel kommun sammanlægges med en annan. Andra exempel med mera stötande konsekvenser torde kunna lämnas. I likhet med vad som uttalats i promemorian anser jag därför att möjlighet bör finnas att för dylika fall förordna om tillämpning av den nya lagen — helt eller delvis. Såsom stadsförbundet framhållit bör emellertid bemyndigande härtill givas genom uttryckligt stadgande i lag. En regel av sådan innebörd har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

I ett tredje stycke har införts en regel, att i lag eller författning meddelade stadganden icke skola tillämpas i fråga om de kommuner, skoldistrikt och fattigvårdssamhällen, som avses med lagen, i den mån de strida mot bestämmelserna i denna.

Någon allmän fullmaktsbestämmelse, vilken ger Kungl. Maj:t rätt att utfärda föreskrifter i olika avseenden, som ej regleras i lagen, synes lämpligen icke böra upptagas i denna. 1919 års indelningslag, till vilken den föreslagna lagen anknyter, innehåller ingen dylik bestämmelse. I stället anses Kungl. Maj:t äga befogenhet att uppställa särskilda villkor för indelningsändring, vilken befogenhet förutsättes i 28 § första stycket 1919 års lag.

Bestämmelser rörande nybildade kommuner.

2 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om den *interimistiska organisationen av nybildad kommun* d. v. s. organisationen intill dess fullmäktige i kommunen utsetts på hösten 1950. Bestämmelserna ersätta 18 § första och andra styckena i 1919 års indelningslag, för vilka förut redogjorts, och överensstämma i stort sett med vad som förordats under samma paragraf i departementspromemorian.

Första och andra styckena avse nybildade landskommuner och köpingar. Den första åtgärd som erfordras för att verksamheten i en sådan ny kommun skall komma igång är att länsstyrelsen förordnar en person att hålla kommunalstämma för val av stämmans ordförande och vice ordförande samt kommunalnämnd. Det föreslås, att det skall åligga länsstyrelsen att så snart ske kan efter det nyindelningen fastställts dock ej före den 1 november 1949 meddela sådant förordnande, varvid tillika platsen för den första stämman skall fastställas. Den angivna tidsgränsen finnes ej upptagen i promemorieförslaget. Då enligt vad tidigare förordats den första stämman ej får hållas före den 1 januari 1950, synes det emellertid mindre lämpligt att länsstyrelserna beträffande de län, där kommunindelningen

fastställts redan under första halvåret 1949, skall åläggas att omedelbart efter fastställandet utse en person att hålla stämman. Föreskriften att länsstyrelsen skall förordna om platsen för första stämman har tillkommit på förslag av *kommunallagskommittén*, som framhållit att enligt 16 § kommunallagen för landet sockenstugan vore den normala sammanträdeslokalen och att det vid sammanläggning av landskommuner syntes kunna uppkomma tvekan om var den första stämman skall hållas. Länsstyrelsen bör tillse att en plats utväljes, där det finnes lämplig lokal med tillräckligt utrymme för den händelse intresset för stämman blir stort. Med hänvisning till att detta kunde förväntas bli fallet har *länsstyrelsen i Gotlands län* ifrågasatt, om icke anvisningar borde utfärdas för röstemottagning på stämman ifall samtliga deltagare ej rymdes i lokalen. Det torde emellertid i varje fall ej vara nödvändigt att upptaga sådana anvisningar i lagen.

Den vid den första kommunalstämman — vilken bör hållas utan dröjsmål efter det förordnandet meddelats — utsedde stämмоordföranden har att kungöra och hålla de stämmor som i fortsättningen erfordras framför allt för vissa valförberedelser. Till belysning av stämmans uppgifter må här återgivas vad i promemorian anföres om tidsschemat för kommuner i de län, där nyindelningen fastställs sist.

Om Konungens beslut rörande kommunindelningen i de sist behandlade länen meddelas under april 1950, torde länsstyrelsens förordnande kunna utfärdas före den 1 maj samma år. Kommunalstämman för val av ordförande, vice ordförande och kommunalnämnd kan då hållas omkring den 20 maj. Nästa kommunalstämma, för fastställande av kommunalfullmäktiges antal samt avgivande av yttrande eller förslag till länsstyrelsen rörande valkretsindelning, bör kunna äga rum omkring den 10 juni. Laga-kraftvunnet beslut om valkretsindelning bör då kunna föreligga före mitten av juli 1950. Nödig tid får då anses stå till förfogande för kandidatnomineringen och andra valförberedelser. Förutsättningen för att detta tidsschema skall kunna hållas är dock att inga stämмо- eller länsstyrelsebeslut överklagas. Om så sker, kan tiden för valförberedelserna bli väl knapp. Då emellertid flertalet län kunna antagas vara färdigindelande redan före april 1950 och kommunalstämmorna alltså i de flesta fall kunna hållas tidigare än nyss sagts, uppstår tidsnöd säkerligen endast i extrema fall.

Den första kommunalstämman har även att utse kommunalnämnd. Detta förutsattes i 18 § första stycket 1919 års lag. I fråga om denna nämnds funktion har i promemorian särskilt framhållits dess uppgifter som beredande organ. Bl. a. borde frågan om fullmäktiges antal i den nybildade kommunen beredas av nämnden innan stämman beslutade härom. Vidare påpekas att kommunalnämnden under tiden intill det första fullmäktigesammanträdet kunde behövas för förvaltande och verkställande uppgifter. Detta torde vara riktigt, även om dessa uppgifter under år 1950 torde bli av tämligen begränsad omfattning. En speciell uppgift av denna art kommer att beröras under 13 §. Det må redan här understrykas, att denna kommunalnämnd självfallet icke får befatta sig med angelägenheter, som endast

angå de äldre kommunerna. I dessa finnas ju motsvarande organ, som skola fungera ända till den 1 januari 1952.

I promemorian uttalas att den av stämman utsedda kommunalnämnden lämpligen borde givas ställning som interimorgan, som hade att fungera till dess att ett definitivt val företagits av fullmäktige. Jag kan ansluta mig till detta förslag, som icke föranlett några erinringar vid remissbehandlingen. En uttrycklig bestämmelse av denna innebörd har upptagits i paragrafens andra stycke. Någon bestämd tid, inom vilken fullmäktige skall välja ny kommunalnämnd, har icke angivits. Det förutsattes emellertid att sådant val regelmässigt sker i slutet av år 1950. Angående mandattiden för den av fullmäktige utsedda kommunalnämnden givas bestämmelser i 4 §.

I de nybildade kommunerna böra innan fullmäktige valts icke utses andra nämnder eller styrelser än kommunalnämnden.

Paragrafens tredje stycke upptager bestämmelser om den preliminära organisationen i nybildad stad. De torde icke tarva särskild motivering, då de, bortsett från tidsbestämmelserna, helt överensstämmer med vad f. n. gäller. I ett par yttranden har ifrågasatts att stycket skulle utgå såsom obehövt. Enligt vad *kammarkollegiet* uppgivit har det emellertid i ett fall föreslagits att nybildad kommun skall bli stad, nämligen beträffande Gislaved i Jönköpings län. För att undanröja varje tvekan hur det skall förfaras, därest detta förslag genomföres, synes stadgandet fylla sitt ändamål.

3 §.

I motsvarande paragraf i promemoriaförslaget ha upptagits vissa bestämmelser om valkretsindelningen vid stads- och kommunalfullmäktigeval i nybildade och vidgade kommuner, närmast med sikte på valen 1950. Bestämmelserna beröra indirekt även indelningen i valdistrikt. Ehuru jag, på skäl som strax skall angivas, endast vill förorda en jämkning i vad f. n. gäller om tiden för beslut om valkretsindelning och i övrigt ej kan tillstyrka vad som föreslagits i promemorian, torde dock med hänsyn till att dessa frågor synas vara av ett visst allmänt intresse här böra i korthet behandlas samtliga de i promemorian i detta sammanhang berörda spörsmål vare sig de avse nybildade eller vidgade kommuner. Jag börjar härvid med att i anslutning till framställningen i promemorian redogöra för vad f. n. gäller.

Gällande bestämmelser. För val av kommunalfullmäktige skall landskommun med mera än 10 000 invånare indelas i valkretsar (34 § lagen om kommunalstyrelse på landet). Vid valkretsindelningen skall iakttagas att varje krets kommer att utse minst 10, högst 20 fullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet inom varje krets en fullmäktig utses för varje befolkningstal motsvarande det som erhålles, då kommunens folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen, att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar, att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje samt

att antalet fullmäktige för hela kommunen, i den mån det utan olägenhet kan ske, fördelas lika på de särskilda valkretsarna. Om indelning i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets äga, efter därom av kommunalnämnden uppgjort förslag, kommunalfullmäktige göra framställning hos länsstyrelsen. Utan föregående framställning må länsstyrelsen förordna om sådan indelning, sedan tillfälle beretts kommunalfullmäktige att avgiva yttrande i ärendet. Beslut om indelning i valkretsar skall meddelas senast två månader före ingången av det kalenderår, under vilket beslutet skall träda i tillämpning.

För val av stadsfullmäktige gälla liknande bestämmelser (15 § lagen om kommunalstyrelse i stad). Högsta tillåtna antal stadsfullmäktige inom varje valkrets utgör dock 30.

Valkretsindelningen, där sådan förekommer, ligger till grund för indelningen i valdistrikt (31 § lagen om val till riksdagen, 3 § kommunala vallagen). Valkrets skall sålunda tillika utgöra valdistrikt, såvida ej ytterligare delning beslutes.

Förfarandet vid indelning av kommun eller valkrets i valdistrikt regleras i 32 § lagen om val till riksdagen. Framställning om sådan indelning må ej av länsstyrelsen bifallas med mindre yttrande inhämtats från kommunalstämma eller i stad magistrat och stadsfullmäktige. Utan föregående framställning är länsstyrelsen berättigad och i vissa fall pliktig förordna om valdistriktsindelning eller ändring i redan skedd indelning. Beslut om indelning i valdistrikt skall träda i tillämpning på landet beträffande val, som förrättas enligt den under nästpåföljande år upprättade röstlängden, och i stad å tid, som i beslutet angives (3 § 4 mom. kommunala vallagen, jfr 32 § 1 mom. tredje stycket lagen om val till riksdagen).

För varje valdistrikt å landet skall finnas en valnämnd (33 § lagen om val till riksdagen, 5 § kommunala vallagen). I stad förrättas val inför magistraten, dess deputerade eller, i stad utan magistrat, valnämnd (57, 90 och 91 §§ lagen om val till riksdagen, 5 och 63 §§ kommunala vallagen).

I detta sammanhang må vidare hänvisas till den förut lämnade redogörelsen för vissa bestämmelser om röstlängden. Röstlängd upprättas för varje kommun. Äro i kommun flera valdistrikt vid val av landstingsmän samt kommunal- eller stadsfullmäktige skall längden uppläggas i särskilda delar, i princip en för varje valdistrikt (7 § kommunala vallagen). Då kommuns område skall genom indelningsändring delas, skall vid uppläggande av röstlängd året innan ändringen träder i kraft iakttagas, att särskild längd upprättas för varje del (16 § 1919 års indelningslag). Skall röstlängd, som upprättats för kommun användas inom annan kommun, skall röstlängden av valnämnden eller magistraten (kommunalborgmästaren) tillhandahållas vederbörande myndighet i sistnämnda kommun (20 § 1919 års indelningslag).

Departementspromemorian. I fråga om den valkretsindelning, som skall gälla vid de ifrågasvarande fullmäktigevalen år 1950, framhålles i prome-

morian, att denna rätteligen skulle fastställas före den 1 november 1949. Vid denna tid kunde emellertid den nya kommunindelningen icke väntas vara fastställd för hela riket. Bestämmelserna om tiden för beslut om valkretsindelning kunde alltså icke tillämpas beträffande alla de kommuner, som berördes av den allmänna kommunindelningen.

Efter en redogörelse för de nuvarande reglerna för valdistriktsindelning anföres härpå i promemorian.

För att val av fullmäktige i de nybildade eller vidgade kommunerna skola kunna äga rum under år 1950 erfordras vissa avvikelser från de gällande bestämmelserna om valdistriktsindelning. Det bör dock i detta sammanhang påpekas, att dessa bestämmelser aldrig torde kunna strikt tillämpas vid val, som förrättas i anledning av indelningsändring, därest denna måste medföra ändring i bestående valdistriktsindelning. De väljare, som äro bosatta inom ett till annan kommun överflyttat område, skola rösta inför en valnämnd i sin nya kommun. Är denna redan förut indelad i valdistrikt, måste det inkorporerade området hänföras till något av dessa eller bilda eget distrikt. Och om exkorporeringskommunen är indelad i valdistrikt, måste ny indelning företagas även i denna. Eftersom beslut om indelningsändring regelmässigt meddelas året före ändringens ikraftträdande, måste alltså ändring i valdistriktsindelning — och i förekommande fall givetvis även i valkretsindelning — i många fall verkställas samma år som val sker.

Röstlängderna skola senast den 30 juni vara upprättade och avsända till valnämnden eller magistraten. Arbetet med längdernas upprättande skulle icke medhinnas, om delning av valdistrikt förekomme i någon större omfattning. Uppenbart är därför att den vid 1949 års utgång bestående indelningen i valdistrikt icke utan tvingande skäl bör rubbas före 1950 års val. Vid de nybildade eller vidgade kommunernas indelning i valkretsar torde det därför vara nödvändigt att utgå från valdistriktsindelningen, alltså en utgångspunkt motsatt den i gällande lag föreskrivna. I stället för att indela valkretsarna i valdistrikt bör man söka sammanföra distrikten till lämpliga valkretsar. I flertalet kommuner, där valkretsindelning påkallas, torde lämpliga kretsar kunna bildas av ett eller flera hela valdistrikt. I en del fall torde detta emellertid icke vara möjligt utan åsidosättande av reglerna för valkretsindelning i 34 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse på landet och 15 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse i stad. Fråga uppstår då, om delning av valdistrikt trots olägenheterna bör medgivas eller om en uppjukning av reglerna för valkretsindelning är att föredraga.

Om en ändring av valdistriktsindelning överhuvudtaget skall kunna ske utan äventyrande av röstlängdsarbetet, måste beslut om ändringen föreligga senast omkring den 1 maj. Före beslutets meddelande skall länsstyrelsen ha hört kommunalstämman. Kommunalstämma för behandling av frågor om kommunalfullmäktiges antal samt om valkrets- och valdistriktsindelning kan knappast hållas tidigare än omkring sex veckor efter det Kungl. Maj:ts meddelat beslut om kommunindelningen. Ändring av valdistriktsindelning synes därför vara utesluten i de län, som icke föreligga färdigindelande före början eller mitten av februari 1950. Svårigheter vid den kommunala valkretsindelningen i de län, som icke slutbehandlats vid denna tid, kunna alltså icke avhjälpas genom ändring i bestående valdistriktsindelning. För sådana fall synes en möjlighet till dispens från gällande regler om valkretsars minimi- och maximistorlek under alla förhållanden böra införas.

Den indelning i valdistrikt, som tillämpas vid kommunalval, är grundad på lagen om val till riksdagen och har alltså i första hand avseende å val till riksdagens andra kammare. Om nu i en lag, som endast avser kommunalval, införs bestämmelser om ändring i valdistriktsindelningen, måste samtidigt i lagen om val till riksdagen företagas sådan ändring, att den nya distriktsindelningen blir gällande även vid andrakammarval. Sådana ändringar i sistnämnda lag, som ha till enda syfte att underlätta valkretsindelningen vid val av kommunal- och stadsfullmäktige, torde dock om möjligt böra undvikas. Tillåtes icke någon ändring i valdistriktsindelningen, synes någon ändring i riksdagsvallagen icke behöva företagas.

Övervägande skäl synas alltså tala emot införande av en föreskrift, som möjliggör rubbning av den vid 1949 års utgång bestående valdistriktsindelningen med verkan redan vid 1950 års val. Med hänsyn därtill torde det icke finnas någon annan utväg att komma till rätta med valkretsproblemet än att i lagen införa ett stadgande om rätt för länsstyrelsen att, där med gällande föreskrifter överensstämmande valkretsar icke kunna bildas av ett eller flera odelade valdistrikt, avvika från föreskrifterna om minsta eller högsta antal fullmäktige i varje valkrets.

I det vid promemorian fogade lagförslaget ha i 3 § andra och tredje stycket införts bestämmelser i enlighet med vad sålunda förordats.

Remissyttrandena. De under 3 § i departementspromemorian behandlade spörsmålen ha berörts endast i några få remissyttranden. *Svenska stadsförbundet* (styrelsen), som yttrat sig över promemorieförslaget endast såvitt det avser stad eller köping, anser att bestämmelserna i 3 § andra och tredje styckena givits en för vidsträckt innebörd. Styrelsen anför:

Beträffande frågan om valkrets- och valdistriktsindelning i nybildad eller vidgad kommun måste det givetvis vara ett önskemål att man i förevarande sammanhang icke avviker mera från de normer som eljest godtagits än som måste anses nödvändigt. Det enda i promemorian anförda skäl för dylik avvikelse, som synes giltigt, är att ändring av valdistriktsindelning icke anses kunna medhinnas i län, som ej föreligga färdigindelade före början eller mitten av februari 1950. Att på grund härav generellt förbjuda ändring av valdistriktsindelningen och låta valkretsindelningen anpassas efter densamma — t. o. m. med eftergift i fråga om minsta och högsta antal fullmäktige i varje krets — synes icke rimligt. Det jämväl anförda argumentet, att valdistriktsindelningen såsom gemensam för kommunalval och andrakammarval om möjligt icke bör ändras endast i syfte att underlätta valkretsindelningen vid kommunalvalen, synes ej kunna vara hållbart. Om detta argument skall godtagas, torde man få räkna med att här avses en icke endast tillfällig eftergift från befogade krav i fråga om valkretsindelningen, låt vara att nu föreliggande lagförslag blott avser ett val.

Under sådana förhållanden bör enligt styrelsens mening giltigheten av bestämmelserna i den föreslagna lagens 3 §, andra och tredje styckena, begränsas till att avse endast sådana fall, för vilka tillämpning av dessa bestämmelser måste på grund av tidsnöd anses oundgänglig. Det synes också böra ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma, när sådan tillämpning skall ifrågakomma. Nu nämnda bestämmelser böra därför avfattas så, att deras i promemorian föreslagna innehåll blir tillämpligt i de fall, för vilka Konungen så förordnar vid fastställelsen av den nya kommunindelningen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller konsekvenserna för valdistriktsindelningen av indelningsändringar enligt 1919 års indelningslag, som verkställas i samband med den allmänna kommunindelningen och skola träda i kraft den 1 januari 1952. För att personer, bosatta i ett område (del av kommun), som överflyttats till en av reformen berörd kommun, skola kunna inverka på valet i den nya kommunen borde sådan ändring i valdistriktsindelningen vidtagas och röstlängderna för de delade kommunerna uppläggas å sådan tid, att de genom indelningsändringen ändrade förhållandena kunde tillämpas vid 1950 års val. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* ifrågasätter för den angivna situationen bl. a. införande av en bestämmelse som medger de inkorporerade områdenas provisoriska hänförande till visst valdistrikt.

Departementschefen.

Beslut om indelning av kommun i valkretsar för stads- och kommunalfullmäktigeval skall enligt föreskrift i kommunallagarna meddelas senast två månader före ingången av det kalenderår, under vilket beslutet skall träda i tillämpning, i fråga om valet 1950 alltså senast den 1 november 1949. Då denna regel tydligen icke kan tillämpas i fråga om de av reformen berörda kommunerna i de län, där nyindelning fastställs efter nämnda dag, ha i 3 och 7 §§ införts bestämmelser, som medge beslut vid en senare tidpunkt.

Det kunde synas som om för landskommuners och köpingars del skulle erfordras en motsvarande bestämmelse i fråga om beslut angående indelning i valdistrikt, en indelning som avser både riksdagsmannaval och kommunala val. Sådant beslut skall nämligen enligt 3 § 4 mom. kommunala vallagen för landsbygdens del träda i tillämpning först beträffande det val, som förrättas enligt den under nästpåföljande år upprättade röstlängden. Beslutet måste sålunda meddelas senast den 31 december 1949 för att gälla vid 1950 års allmänna kommunalval. Emellertid torde såvitt angår de kommuner, som bildas genom sammanläggning av hela kommuner enligt 1946 års lag, den vid årsskiftet gällande distriktsindelningen utan större olägenhet kunna följas. Sammanlägges t. ex. två kommuner, som vardera utgör ett valdistrikt till en storkommun, kommer denna kommun att vid 1950 års val vara uppdelad i två valdistrikt, motsvarande de gamla kommunerna, och valet kan ske inför de förut utsedda valnämnderna i dessa distrikt. Av det anförda följer, att även i det sannolikt ytterst sällsynta fall att en nybildad storkommun skall indelas i valkretsar, dessa måste bildas av de vid årsskiftet 1949/50 bestående valdistrikten. Det torde icke behöva befaras att en sådan valkretsindelning icke skall kunna ske utan avvikelse från de i lag fastslagna bestämmelserna om minsta och högsta antalet fullmäktige i varje valkrets. Den i promemorian föreslagna bestämmelsen om rätt till sådan avvikelse synes alltså vara obehövlig.

Den angivna situationen kompliceras om en del av en kommun i samband med kommunindelningsreformen lägges till en nybildad storkommun eller vidgad köping. Här kan, som i promemorian påpekas, bestämmelserna om valdistriktsindelning i lagen om val till riksdagen icke följas. Kommundelen måste — om den ej utgör eller kan utgöra ett självständigt valdistrikt — under valåret läggas till ett bestående distrikt. Motsvarande inträffar emellertid så snart delning av kommun sker under ett valår och svårigheterna löses f. n. på det lämpligaste sättet utan uttryckligt stöd i lag. Det synes därför ej finnas anledning att i en lagstiftning, som endast avser ett visst val, reglera förhållandet särskilt som indelningsändringar av detta slag icke torde bli så ofta förekommande. Möjligen kunde det ifrågasättas att införa en bestämmelse motsvarande föreskriften i 16 § i 1919 års indelningslag om upprättande av särskild röstlängd för del av kommun året innan indelningsändringen träder i kraft. Med hänsyn till att denna föreskrift tydligen förutsätter att jämväl beslutet om indelningsändring meddelas året innan ikraftträdandet men denna förutsättning av särskild anledning nu ej är förhanden torde emellertid utan någon lagändring föreskriften i omförmälda 16 § i förekommande fall böra tillämpas. Skall den äldre (1949 upprättade) röstlängden användas — t. ex. vid kommunalstämma under första halvåret 1950 — gäller stadgandet i 20 § omförmälda lag att röstlängd, som upprättas för den äldre eller delade kommunen, skall tillhandahållas vederbörande myndighet i den nya kommunen.

Det anförda avser icke i alla delar stadskommuner. I stad kan valdistriktsindelning ske även under löpande valår. Beslutet skall nämligen träda i tillämpning å tid, som i beslutet angives. Här synes sålunda i ännu mindre grad vara behov av några särregler. Länsstyrelserna torde utan särskilt stadgande tillse att valdistriktsindelning icke fastställes att gälla vid 1950 års val så sent, att svårigheter uppstå för röstlängdsarbetet.

Både för landsbygdens och städernas del synes det angeläget att länsstyrelserna under hösten 1949 med sikte på den nya kommunindelningen ompröva valdistriktsindelningen i de berörda kommunerna. Såsom framhållits i promemorian skulle nämligen delning av valdistrikt i större omfattning på våren 1950 medföra stora svårigheter för arbetet med längderna.

4 §.

Denna paragraf innehåller för de nybildade kommunernas del bestämmelser om val av fullmäktige och ledamöter i kommunala nämnder och styrelser samt om fullmäktiges och befattningshavares tjänstgöringstid och uppgifter. Bestämmelserna motsvaras av 18 § femte och sjätte styckena i 1919 års indelningslag samt 4 och 6 §§ promemorieförslaget.

Föreskriften om fullmäktigeval har behandlats i den allmänna motivationen. I fråga om beräkningstiden för fullmäktiges tjänstgöringstid bör i likhet med vad som gäller enligt 1919 års lag stadgas att det skall anses att den börjat den 1 januari 1951.

Beträffande valet av ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser — detta uttryck har på förslag av *kammarkollegiet* och *kommunallagskommittén* satts i stället för den i 1919 års lag använda benämningen kommunala befattningshavare — så påkallar utseendet av kommunalnämnd särskild uppmärksamhet. Enligt 48 § lagen om kommunalstyrelse på landet väljas ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd för fyra år, räknade fr. o. m. den 1 januari året näst efter det då valet skedde. Valet skall ske i december året näst efter det, då allmänna val av kommunalfullmäktige ägde rum. Nästkommande val av kommunalnämnd skall alltså ske i december 1951 för tiden 1952—1955.

Under 2 § har förordats, att kommunalnämnd i nybildade kommuner skall utses på första stämma i början av år 1950 men att dess mandat endast skall räcka till dess ny nämnd utsetts av fullmäktige. Sistnämnda val torde i allmänhet komma att ske i slutet av år 1950. Att såsom *Svenska landskommunernas förbund* ifrågasatt i lagen införa en uttrycklig föreskrift härom torde ej vara nödvändigt. Fråga är nu om den sålunda valda nämnden skall fungera endast ett år och ny kommunalnämnd utses i vanlig ordning i december 1951 eller om något sådant nytt val ej skall ske utan den år 1950 valda nämnden sitta kvar t. o. m. år 1955. *Departementspromemorian* är på denna punkt otydlig och en klar regel om nämndens tjänstgöringstid har påyrkats av bl. a. *länsstyrelsen i Stockholms län* och *Svenska landskommunernas förbund*. Förbundet uttalar sympatier för det förstnämnda av de nyss berörda båda alternativen och anför härutinnan:

Vissa skäl kunna tala mot att val av kommunalnämnd skall äga rum vid tre olika tillfällen under en tidsperiod på mindre än två år. Olägenheterna av ett tredje kommunalnämndsval i december 1951 skulle dock icke bli nämnvärda; i de fall, där man redan vid valet hösten 1950 anser sig ha erhållit en kommunalnämnd med ur olika synpunkter lämplig sammansättning, skulle det närmast bli fråga om ett omval; i övriga fall kan det vara fördelaktigt att redan efter kort tid, då förhållandena i den nybildade kommunen mera stabiliserats, bli i tillfälle att i fråga om personvalet företaga smärre justeringar.

Kommunallagskommittén finner däremot övervägande skäl tala för det andra alternativet och anser alltså att nyval 1951 ej bör ske. *Kammarkollegiet* förordar en uttrycklig föreskrift att tjänstgöringstiden för ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser skall anses börja den 1 januari 1952.

För egen del kan jag tillstyrka sistnämnda förslag. Det torde knappast vara lämpligt föreskriva, att val av kommunalnämnd skall äga rum tre gånger inom mindre än två år. Under den tid — närmare ett år — som den först utsedda kommunalnämnden fungerar torde förhållandena i den nybildade kommunen hinna att stabilisera sig så, att fullmäktiges val av kommunalnämnd i slutet av år 1950 kan äga rum utan att motsättningar mellan de olika delarna av storkommunen behöva göra sig gällande. Det synes böra

uttryckligen fastslås i lagen, att nyval ej skall ske i december 1951 för den händelse fullmäktige tidigare utsett kommunalnämnd. Bestämmelsen bör avfattas så, att den avser alla nämnder och styrelser, till vilka val enligt vad därom finnes stadgat skall ske vid angivna tid. Jag syftar härvid särskilt på folkskolestyrelse, som enligt 9 § lagen om skolstyrelse i vissa kommuner skall utses i november eller december månad året näst efter det då allmänna fullmäktigeval ägde rum.

I likhet med kammarkollegiet anser jag, att det som huvudregel bör föreskrivas att tjänstgöringstiden för ledamöter och suppleanter i kommunala nämnder och styrelser skall anses ha börjat den 1 januari 1952. I den mån särskild tid för valet ej finnes stadgat i likhet med vad som gäller för kommunalnämnd, torde dock kommun böra medgivas rätt att besluta att tjänstgöringstiden skall anses ha börjat å tidigare dag. Härigenom få nämligen de kommuner, som finna en sådan ordning lämplig, möjlighet att anpassa mandattiden för övriga nämnder och styrelser med 4-årig tjänstgöringstid efter fullmäktiges mandatperiod. Är i lag föreskrivet att tjänstgöringstiden skall räknas från viss dag — detta gäller t. ex. i fråga om fattigvårdsstyrelse — kan kommunen givetvis ej bestämma annan tidpunkt.

Beträffande de uppgifter och befogenheter, som tillkomma fullmäktige i de nybildade kommunerna samt av fullmäktige utsedda nämnder och styrelser, avses icke att genomföra några ändringar i vad f. n. gäller i motsvarande situation vid en vanlig indelningsändring. I klarhetens intresse synes en uttrycklig regel av denna innebörd böra införas i lagen. I paragrafens fjärde stycke har därför, med i sak oförändrat innehåll upptagits bestämmelsen i 18 § sjätte stycket i 1919 års lag. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* har med hänsyn till faran för kompetenskonflikter mellan den gamla och den nya fullmäktigeuppsättningen hemställt om en precisering i lagen av de nya fullmäktiges uppgifter. Någon sådan precisering torde emellertid svårligen kunna lämnas. Självfallet få fullmäktige icke syssla med angelägenheter, som enbart angå de äldre kommunerna. Under förra hälften av år 1951 torde därför verksamheten regelmässigt bli av tämligen begränsad omfattning medan under hösten, då staten för den nya storkommunen skall göras upp, tyngdpunkten i det kommunala arbetet kommer att överflyttas till de nya fullmäktige. Det anförda gäller även kommunala nämnder och styrelser. Beträffande andra sådana organ än kommunalnämnden torde det i allmänhet vara lämpligt att låta valet anstå till år 1951, då dessa icke annat än i undantagsfall komma att ha några uppgifter förrän då staten för år 1952 skall förberedas. Kostnaderna för verksamheten i nybildade kommuner under år 1951 böra bestridas av de däri ingående kommunerna. Frågan om grunderna för fördelningen mellan dessa kommer att behandlas under 13 §, som upptager en särskild regel på denna punkt.

5 §.

Till denna paragraf har från 7 § promemorieförslaget överförs en regel om prövning av besvär över beslut av nybildad kommun, som bildas genom sammanläggning av kommuner i olika län. Regeln innebär att dylika besvär skola prövas av länsstyrelsen i det län, till vilket den nybildade kommunen skall höra.

Bestämmelser rörande vidgade kommuner.

Såsom framgår av den i 1 § under b) upptagna definitionen avses med vidgad kommun stad eller köping, som vidgats genom att en eller flera landskommuner sammanlagts därmed enligt lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner, i dess omfattning efter sammanläggningen. Rätteligen skulle även stad som sammanlagts med köping anses som en vidgad kommun. Något sådant fall torde emellertid ej förekomma inom ramen för kommunindelingsreformen. Med köping förstås här liksom eljest i lagen endast köping, som utgör egen kommun. Vidgad kommun kan sålunda endast vara en stad eller en köping med egen kommunalförvaltning.

6 §.

I vidgad kommun finnes redan organ, som kan hålla en första allmän rådstuga eller kommunalstämma. Någon motsvarighet till bestämmelserna i 2 § om förordnande av person för att hålla rådstuga (stämma) för utseende av sådant organ erfordras därför ej. En av de första uppgifterna för rådstugan (stämman) i en vidgad kommun, där val skall hållas 1950, blir i stället att bestämma det antal fullmäktige som skall utses för kommunen vid detta val. Såsom bl. a. *kommunallagskommittén* påpekat synes det i likhet med vad som gäller i fråga om första stämman i nybildad kommun böra stadgas att rådstuga (stämma) för beslut om fullmäktiges antal icke får hållas före den 1 januari 1950.

Något behov av att vid denna tidpunkt utse särskilda organ för den vidgade kommunen torde knappast föreligga. Det är emellertid intet som hindrar att t. ex. en vidgad köping, för vilken val skall äga rum 1950, utser kommunalnämnd redan vid den första stämman.

7 §.

Rörande denna paragraf, som innehåller en bestämmelse om tid för beslut om valkretsindelning vilken motsvarar 3 §, hänvisas till vad som anförs vid sistnämnda stadgande.

8 §.

I denna paragraf ha upptagits de bestämmelser om representation i vidgad kommun, för vilka i huvudsak redogjorts vid behandlingen av lagens huvudgrunder. Såsom en huvudregel stadgas alltså att val av fullmäktige

för vidgad kommun skall äga rum i samma ordning som gäller för nybildad kommun. Invånarna i staden (köpingen) och de inkorporerade landskommunerna skola alltså i september 1950 välja stadsfullmäktige (kommunalfullmäktige) för hela den vidgade kommunen. Rörande mandattidens beräkning och fullmäktiges uppgifter böra samma regler gälla som i nybildade kommuner.

Andra stycket innehåller undantagsregeln att efter Konungens förordnande 14 § i 1919 års indelningslag skall äga motsvarande tillämpning, vilket som nämnts innebär *antingen* att val sker 1950 i staden (köpingen) i dess omfattning före inkorporeringen och att de härvid utsedda fullmäktige företräda den vidgade kommunen under hela mandatperioden *eller* — efter särskilt förordnande — att val sker i vanlig ordning 1950 och därefter nyval under år 1951 för den vidgade kommunen.

Bestämmelsen i tredje stycket att 14 § i 1919 års lag i övrigt icke skall gälla beträffande vidgad kommun är påkallad av föreskriften i första stycket av nämnda paragraf, att om beslutanderätten i kommun, vars område genom indelningsändring ökas, är överlåten åt fullmäktige, så skola dessa företräda såväl den äldre som den ökade kommunen. I vidgad stad, där enligt huvudregeln val skall äga rum 1950, böra nämligen icke de 1946 utsedda fullmäktige företräda staden i dess utökade skick. Intill dess fullmäktige utsetts bör beslutanderätten utövas av den allmänna rådstugan.

9 §.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget innefattar inga regler om val i vidgad kommun av ledamöter i kommunala nämnder och styrelser. Det förutsättes att Kungl. Maj:t såsom hittills meddelar erforderliga föreskrifter i varje särskilt fall. *Kammarkollegiet*, *länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommunallagskommittén* ha emellertid förordat att beträffande vidgad kommun, för vilken val skall äga rum 1950, nämnder och styrelser skola utses enligt samma regler som gälla för nybildad kommun. Då det icke synes finnas anledning att göra skillnad mellan dessa båda typer av nya kommuner, vill jag tillstyrka detta förslag.

I fråga om nybildade kommuner erfordrades ej någon bestämmelse, som ålade kommunen att utse de nämnder och styrelser, som skola finnas i densamma. För ifrågavarande vidgade kommuners del torde däremot föreskrift om att nyval alltid skall ske böra upptagas i lagen. Beträffande flertalet nämnder och styrelser torde sådant val ej behöva äga rum förrän under år 1951.

Bestämmelser rörande kommuner, som ingå i nybildad eller vidgad kommun.

10 §.

I denna paragraf, som motsvarar 8 § i promemoriaförslaget, ha angivits de fall då allmänt fullmäktigeval år 1950 skall förrättas i de äldre kommu-

nera — härmed avses även städer och köpingar, som vidgats genom sammanläggning med landskommuner, i deras omfattning före inkorporeringen. Det vanligaste fallet gäller just vissa av dessa städer och köpingar nämligen de, som ingå i en vidgad kommun, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande enligt 8 § andra stycket. Sådant förordnande innebär ju, att val för den nya vidgade kommunen ej skall äga rum år 1950. Valet detta år skall i stället avse de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i den vidgade kommunen.

Övriga fall torde icke vara synnerligen praktiska. Det ena, som avser äldre kommun vilken beröres av annan indelningsändring med verkan från den 1 januari 1951, har behandlats i den allmänna motiveringen. Det andra avser äldre kommun, som beslutat införa fullmäktige från och med nämnda dag.

För att undvika val i de äldre kommuner, som icke ha fullmäktige, har, i enlighet med vad som förordats i promemorian, i 12 § införts en bestämmelse, som stadgar att sådan kommun icke skall vara skyldig uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 700—den gräns vid vilken fullmäktige bliva obligatoriska (8 § lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad). Det synes nämligen meningslöst att ett dylikt beslut fattas i kommun, som från och med år 1952 skall sammanläggas med annan kommun. Jag finner däremot icke skäl att biträda ett förslag av *länsstyrelsen i Kronobergs län* om föreskrift att ändring av folkmängden i dylika äldre kommuner ej skall få föranleda införande av fullmäktige. Det torde kunna förväntas att de berörda kommunerna frivilligt begagna sig av möjligheten att slippa besluta härom, särskilt som ett sådant beslut medför att dubbla val måste hållas i kommunen år 1950.

I promemorian finnes under 8 § c) upptaget ett fjärde fall av kommunalval i äldre kommun nämnda år, nämligen där sådan kommun beslutat ändra fullmäktiges antal från och med den 1 januari 1951. I och för sig skall emellertid sådant beslut icke föranleda särskilt fullmäktigeval utan skall kommunen ändock intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigeval nästa gång skola förrättas, företrädas av det tidigare bestämda antalet fullmäktige. Detta gäller även om ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning (33 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse på landet samt 14 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse i stad). Införes icke den i promemorian under 8 § c) föreslagna bestämmelsen och är icke någon av de andra punkterna i samma paragraf tillämplig, torde sålunda ett beslut om ändring av antalet fullmäktige aldrig komma att träda i tillämpning. Något allmänt fullmäktigeval i den kommunen skulle ju ej förrättas år 1950 och den 1 januari 1952 upphör kommunen. Vid angivna förhållanden och med hänsyn till de uppenbara olägenheterna av dubbla val år 1950 anser jag att promemorieförslaget på denna punkt icke lämpligen bör genomföras.

11 §.

Denna paragraf upptager den förut behandlade regeln om förlängning av mandaten för fullmäktige i flertalet äldre kommuner. Att mandatförlängning icke skall ske, där kommun beslutat avskaffa fullmäktige från och med den 1 januari 1951, har ansetts självklart. Det i promemorieförslaget införda påpekandet härom har därför fått utgå.

12 §.

Rörande denna paragraf hänvisas till vad som anförts under 10 §.

13 §.

Denna paragraf motsvarar 11 § i promemorieförslaget, vilken innehåller en bestämmelse om de äldre kommunernas skyldighet att bestrida kostnaderna för verksamheten i nybildade kommuner. Härom anföres i promemorian:

En fråga som torde böra uppmärksammas är de nybildade kommunernas medelsbehov under tiden före ikraftträdandet. Kostnader kunna uppstå för expenser, ersättningar till kommunala befattningshavare m. m. Medel till täckande av sådana kostnader torde böra tillhandahållas av vederbörande äldre kommuner i förhållande till deras skatteunderlag enligt senaste taxering till kommunal inkomstskatt. Ett stadgande härom har intagits i 11 §. Eftersom stadgandet avser en skyldighet, som åligger de äldre kommunerna, torde det i systematiskt hänseende ha sin plats bland bestämmelserna rörande äldre kommuner.

Den föreslagna bestämmelsen har icke föranlett några erinringar i flertalet remissyttranden. *Kammarkollegiet*, *länsstyrelserna i Stockholms och Hallands län*, *kommunallagskommittén* och *Svenska landskommunernas förbund* framhålla, att vid fördelningen hänsyn borde tagas till delkommunernas hela skatteunderlag, alltså även inbegripet fastighetsskattekronorna. Enligt *kammarkollegiets* förslag borde därför orden »till allmän kommunal-skatt» utgå. *Länsstyrelsen i Hallands län* ifrågasätter om icke fördelningen borde ske efter det antal »taxeringskronor» som legat till grund vid debitering av kommunal-skatt för resp. kalenderår.

Kommunallagskommittén anser att bestämmelsen bör gälla även för de kommuner som sammanläggas till vidgad kommun.

Svenska landskommunernas förbund (styrelsen) finner det välbetänkt att genom ifrågasvarande bestämmelser ekonomiskt underlag tillskapas för viss verksamhet i de nybildade kommunerna före den 1 januari 1952. Förbundsstyrelsen tillägger:

I olika sammanhang har förutsatts, att ett nära samarbete före sammanläggningen skall etableras mellan de i en blivande storkommun ingående småkommunerna. Om detta samarbete leder till resultat, torde man få tänka sig att särskilt under år 1951 verksamheten i åtskilliga av de blivande storkommunerna kommer att bli livlig och tämligen omfattande.

Man skulle därför kunna tänka sig att de nybildade kommunerna redan fr. o. m. 1951 utrustades med egen beskattningsmakt, vilken då lämpligen borde konstrueras på samma sätt som beträffande kommunalförbunden. Eftersom bestämmelserna skulle bli tillämpliga under endast ett år och icke heller komma till praktisk användning i samtliga nybildade kommuner, torde dock den i promemorian förutsatta ordningen få anses vara tillfredsställande. Det torde i praktiken komma att visa sig lämpligt, att nybildade kommuner hösten 1950 för verksamheten under det följande året upprättar en slags utgifts- och inkomststat, till vilken hänsyn kan tagas vid fastställandet av stater för år 1951 i de äldre kommunerna.

Länsstyrelsen i Hallands län ifrågasätter om det icke borde stadgas antingen att de äldre kommunerna skulle tillskjuta förskott till den nybildade kommunen för att bestrida dess förvaltningskostnader eller att den nybildade kommunen finge viss lånerätt för sagda ändamål.

Departementschefen.

Under år 1951 kan, som jag förut framhållit, en viss verksamhet väntas komma till stånd i de nybildade kommunerna. Denna kommer att innebära kostnader, vilka för varje nybildad kommun lämpligen böra bestridas av de däri ingående kommunerna.

Då det i allmänhet icke torde behöva röra sig om större belopp, synes någon mera detaljerad reglering av ordningen för kostnadernas uttagande och fördelning ej vara erforderlig. Bestämmelsen bör i stället utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i departementspromemorian dock med den jämkningen att fördelningen av kostnaderna skall ske i förhållande till de ingående kommunernas skatteunderlag enligt senaste taxering. I vissa fall kan det, som landskommunernas förbund antytt, visa sig lämpligt att kommunalnämnden i den nybildade kommunen på hösten 1950 upprättar en slags enkel stat för verksamheten under år 1951 samt fördelar de erforderliga medlen på de olika kommunerna. Denna stat jämte fördelningen skulle sedan tillställas vederbörande organ i de äldre kommunerna i god tid innan stathesluten skola meddelas.

För de vidgade kommunernas del erfordras enligt min mening icke någon motsvarande regel. Eventuella kostnader för verksamheten under år 1951 böra bestridas av staden eller köpingen.

Bestämmelser rörande skoldistrikt och fattigvårdssamhällen.

14—15 §§.

I departementspromemorian ha under 12—13 §§ upptagits bestämmelser om vissa skoldistrikt, som upphöra i och med kommunindelningens ikraftträdande. Bestämmelsen åsyftar att möjliggöra mandatförlängning för de 1946 valda kyrkofullmäktige i dessa distrikt, så att ett nyval 1950 för endast påföljande år ej skall behöva äga rum. Härom anföres i promemorian:

Vården om folk- och fortsättningsskoleväsendet är enligt 1 § lagen om församlingsstyrelse i princip en angelägenhet för församlingen. Enligt 1 § lagen om skolstyrelse i vissa kommuner skall dock i kommun, som sammanfaller med skoldistrikt och som har kommunal- eller stadsfullmäktige, skolväsendet utgöra en för kommunen gemensam angelägenhet, vilken kommunen såsom sådan har att vårda. Där skolväsendet icke, enligt vad i sistnämnda lagrum stadgas, omhänderhaves av den borgerliga kommunen, utövas den kommunala beslutanderätten alltså av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige i vederbörande församling eller kyrkliga samfällighet. Emellertid finnas en del skoldistrikt, som icke heller sammanfalla med församling eller kyrklig samfällighet. I sådana fall utövas beslutanderätten av kyrkofullmäktige, som valts särskilt för skoldistriktet och som ha till enda uppgift att handha skolväsendets angelägenheter. Om ett sådant skoldistrikt i samband med den nya kommunindelningen skall upphöra torde nytt kyrkofullmäktigeval icke böra förrättas för tiden intill dess beslutet därom träder i kraft. De löpande kyrkofullmäktigemandaten synas utan olägenhet kunna förlängas ett år. I lagförslaget har därför intagits en föreskrift, varigenom bestämmelserna rörande kommun, som beröres av nyindelningen, erhålla motsvarande tillämpning å ifrågakvarande skoldistrikt, ävensom en motsvarighet till stadgandet i lagförslagets 10 §.

I förslagets 1 § har under c) fastslagits vilka skoldistrikt, som avses med de angivna bestämmelserna. Enligt denna punkt skall lagen gälla skoldistrikt, som icke sammanfaller med församling eller kyrklig samfällighet och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner enligt 1946 års indelningslag.

I promemorian framhålles vidare att någon motsvarande bestämmelse om fattigvårdsfullmäktige i sådant fattigvårdssamhälle, som avses i 6 § fattigvårdslagen — samhälle bestående av flera kommuner — icke torde erfordras.

Frågan om lagens tillämpning på vissa specialkommuner har berörts endast i ett par remissyttranden. *Kammarkollegiet* framhåller att den föreslagna bestämningen av de skoldistrikt, vilka skola falla under lagen, icke täckte det åsyftade innehållet samt anför vidare:

I definitionen måste först angivas, att skoldistriktet icke skall sammanfalla med kommun, när eljest däri skulle inbegripas exempelvis en stad, som består av flera församlingar, vilka icke bilda kyrklig samfällighet. Vidare är att märka att flertalet av de åsyftade skoldistrikt bilda s. k. legala kyrkliga samfälligheter jämlikt 1 § andra stycket fjärde punkten församlingsstyrelselagen. Om ifrågakvarande distrikt i stället definieras såsom »skoldistrikt, som icke sammanfaller med kommun eller församling och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner enligt ovan nämnda lag», synes definitionen helt täcka det avsedda innehållet.

Länsstyrelsen i Hallands län gör ett liknande påpekande och föreslår, att den ifrågakvarande punkten i 1 § gives ungefär följande lydelse: »skoldistrikt, vilket utgör kyrklig samfällighet för enbart skolväsendet och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner» enligt 1946 års lag.

Kammarkollegiet har även tagit upp frågan om icke de särskilda fattigvårdssamhällena borde föras in under lagen och anför härutinnan:

Förhållandena äro analoga beträffande representationerna för ifrågavarande fattigvårdssamhällen och ovannämnda skoldistrikt, i det att representationerna för fattigvårdssamhällena ha till enda uppgift att omhändera fattigvården inom samhällena. Dessa fattigvårdssamhällens antal är enligt uppgift 5, omfattande 13 landskommuner, och samtliga komma sannolikt att upphöra i och med kommunindelningsreformens genomförande. Kollegiet får därför föreslå, att lagen göres tillämplig även å ifrågavarande fattigvårdssamhällen. Bestämmelse därom synes böra införas i lagen såsom ett moment d) i 1 §, varjämte viss ändring av 12 och 13 §§ blir erforderlig.

Departementschefen.

I och med ikraftträdandet av den nya kommunindelningen komma vissa speciella kommunala bildningar sannolikt att i allmänhet upphöra. Jag syftar *dels* på sådana skoldistrikt, som icke sammanfalla med kommun, församling eller kyrklig samfällighet med även andra uppgifter utan utgöra kyrkliga samfälligheter för enbart skolväsendet och *dels* på de särskilda fattigvårdssamhällen som avses i 6 § fattigvårdslagen. I den mån dessa skoldistrikt och fattigvårdssamhällen infört fullmäktige skulle deras upphörande medföra att fullmäktige år 1950 skulle väljas endast för ett år. Ett sådant val synes mig vara tämligen onödigt. Jag har därför intet att erinra mot vad i departementspromemorian föreslagits om en förlängning av kyrkofullmäktiges mandattid med ett år för de berörda skoldistriktens del. Såsom kammarkollegiet framhållit bör motsvarande gälla även i fråga om fattigvårdsfullmäktige i de omnämnda särskilda fattigvårdssamhällena. Regler av angiven innebörd ha införts i 14 § departementsförslaget medan i 15 § upptagits en bestämmelse, som helt motsvarar 12 § för de äldre kommunernas del. I 1 § ha de ifrågavarande specialkommunerna definierats, varvid den i promemorian förordade bestämningen å skoldistrikt jämkats i enlighet med vad som förordats av länsstyrelsen i Hallands län.

Lagens ikraftträdande och giltighetstid.

I departementspromemorian föreslås, att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1949 och gälla t. o. m. den 31 december 1951. Sistnämnda dag utgår giltighetstiden för 1946 års lag om ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Kammarkollegiet föreslår, att lagen skall träda i kraft omedelbart efter det den utkommit från trycket och anför som skäl härför följande.

Kollegiet utgår ifrån att bestämmelserna i den föreslagna lagen skola tillämpas även på kommuner, om vilkas sammanläggning beslut meddelats före lagens ikraftträdande. Att märka är emellertid, att, intill dess detta förslag upphöjts till lag, 14 § indelningslagen gäller i oförändrat skick. I

den mån Kungl. Maj:t meddelar kommunregleringsbeslut, innan den föreslagna lagen trätt i kraft, och därvid icke förordnar något rörande tillämpligheten av 14 § indelningslagen, äro fullmäktige i stad eller köping, med vilken en eller flera landskommuner skola sammanläggas, jämlikt nämnda paragraf berättigade att företräda den blivande utvidgade kommunen, ehuru detta icke är avsett i kommunregleringsbeslutet. För att i görligaste mån förhindra icke önskvärda konsekvenser av detta förhållande, synes det angeläget, att den föreslagna lagen snarast möjligt träder i kraft.

Kammarkollegiet framhåller vidare att, då den föreslagna lagen direkt anknyter till 1946 års nyindelningsslag och denna upphör att gälla med 1951 års utgång, så vore det överflödigt att begränsa lagens giltighetstid.

Departementschefen.

På det av kammarkollegiet anförda skälet vill jag förorda, att den föreslagna lagen träder i kraft dagen efter det den utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Med hänsyn till lagens anknytning till lagstiftningen om ny indelning av riket i borgerliga kommuner, vilken upphör att gälla den 31 december 1951, och då av vissa bestämmelser i lagen icke direkt framgår, att de icke skola tillämpas efter nämnda dag, synes lagens giltighetstid böra begränsas i likhet med 1946 års lagstiftning.

Jag övergår härefter till den inledningsvis berörda frågan om viss ändring i lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Ändrad lydelse av 5 § i 1946 års nyindelningsslag.

Enligt 5 § andra stycket i 1946 års lag rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner må Konungen vid fastställande av ekonomisk uppgörelse mellan de av sammanläggning berörda kommunerna förordna, att under visst antal år särskild kommunalskatt skall påföras inom den del av en nybildad kommun, som motsvarar kommun, vilken efter den 1 januari 1944 underlåtit att i erforderlig omfattning verkställa utdebitering eller obehörigen förfogat över kommunens tillgångar.

I sitt yttrande över den förut omförmälda departementspromemorian har *kammarkollegiet* framhållit, att i och med att möjlighet att påföra särskild skatt enligt 5 § andra stycket 1946 års lag till tiden vore knuten till fastställandet av den ekonomiska uppgörelsen, vore det möjligt för kommun att under tiden från Kungl. Maj:ts kommunregleringsbeslut och intill den 1 januari 1952 vidtaga sådana åtgärder, som avsåges i paragrafen, utan att kommunen därför behövde befara något påförande av särskild skatt. Kollegiet har pekat på två alternativ för att undanröja olägenheterna av detta förhållande. Kollegiet anför:

Ett sätt att bereda möjlighet för Kungl. Maj:t att påföra särskild skatt för obehöriga åtgärder under tiden mellan kommunregleringsbeslutets meddelande och dess ikraftträdande vore att vidtaga ändring i 5 § andra styc-

ket av 1946 års lag genom att exempelvis utesluta orden »vid fastställande av uppgörelse som i första stycket sägs». Då emellertid anmälan om sådana obehöriga åtgärder ofta icke kommer att kunna ske förrän förhållandevis lång tid efter det den nya kommunregleringen trätt i kraft, skulle en ändring av lagen på sätt antytts för att bliva effektiv också kräva en förlängning av giltighetstiden för 1946 års lag. En sådan förlängning torde emellertid icke vara önskvärd.

Ett annat sätt att motverka obehöriga åtgärder från delkommuns sida under tiden mellan ett kommunregleringsbesluts meddelande och dess ikraftträdande vore, att i den nu föreslagna lagen med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande införa ett stadgande om befogenhet för Kungl. Maj:t att efter därom gjord anmälan påföra särskild skatt för delkommun på grund av obehöriga åtgärder, som vidtagits under angivna period. Om ett sådant stadgande skulle införas i förevarande lag, vore detta ännu ett skäl att icke begränsa lagens giltighetstid till utgången av år 1951.

Departementschefen.

Vid framläggandet av 1946 års lagstiftning om en kommunindelningsreform förutsattes att tiden mellan varje kommunregleringsbeslut och dagen för dess ikraftträdande skulle bli förhållandevis kort. Det behövde därför knappast befaras att en äldre kommun under denna tid skulle vidtaga några obehöriga åtgärder av den karaktär, som omförmäldes i andra stycket av lagens 5 § (underlåtenhet att verkställa utdebitering, obehörigt förfogande över kommunens tillgångar) och som enligt samma stadgande kunde medföra förordnande om särskild kommunalskatt för den kommundelen. Det föreskrevs också att sådant förordnande skulle meddelas i samband med fastställande av ekonomisk uppgörelse mellan de av sammanläggningen berörda kommunerna d. v. s. i regel samtidigt med kommunregleringsbeslutet.

Genom att reformens ikraftträdande uppskjutits till den 1 januari 1952 samtidigt som kommunregleringsbeslutet redan börjat meddelas kommer ifrågakvarande spörsmål i ett annat läge. I fråga om vissa län kommer mer än 2½ år att förflyta mellan indelningsbeslutet och ikraftträdandet och under denna tid ha de berörda kommunerna att två gånger besluta om utdebiteringens storlek. Även om det knappast torde behöva befaras att kommunerna komma att missbruka denna rätt i den riktning, som angives i 5 § andra stycket 1946 års nyindelningslag, eller obehörigen förfoga över kommunens tillgångar, så torde det likväl vara lämpligt att möjligheten bibehållas för Kungl. Maj:t att, därest sådant fall likväl skulle inträffa, förordna om påförande av särskild kommunalskatt enligt nämnda stadgande. Detta synes enklast kunna ske i enlighet med det första av de av kammarkollegiet anvisade två alternativen för frågans lösning, nämligen genom att bestämmelsen att dylikt förordnande skulle meddelas vid fastställandet av den ekonomiska uppgörelsen finge utgå ur omförmälda lagrum. Då 1946 års

lag är tidsbegränsad bleve det visserligen, såsom kammarkollegiet påpekat, likväl icke möjligt att förordna om särskild kommunalskatt efter det att giltighetstiden utgått den 31 december 1951. Emellertid synes någon större olägenhet icke behöva följa härav. De fall, där stadgandet kan bli aktuellt, torde bli så uppmärksammade att ett ingripande kan ske före den angivna dagen.

Jag föreslår alltså att 5 § i 1946 års nyindelningslag ändras i enlighet med det anförda. Samtidigt torde stadgandet böra jämkas, så att det uttryckligen avser även kommuner som läggas till bestående kommuner (städer eller köpingar).

I enlighet med det anförda ha inom inrikesdepartementet upprättats förslag till

1) lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande samt

2) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 juni 1946 (nr 315) rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner.

Föredragande departementschefen hemställer, att nämnda båda författningsförslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Axel Sandberg.

Departementspromemorians förslag till lag med vissa bestämmelser i avseende å kommunindelningsreformens ikraftträdande.

Härigenom förordnas som följer.

Om lagens tillämplighetsområde.

1 §.

Bestämmelserna i denna lag skola, såvitt angår ändring i kommunal indelning som fastställts att träda i kraft den 1 januari 1952, i tillämpliga delar gälla

a) kommun, som nybildats eller vidgats genom sammanläggning av kommuner enligt lagen rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner;

b) äldre kommun, som skall ingå i sålunda nybildad eller vidgad kommun;

c) skoldistrikt, som icke sammanfaller med församling eller kyrklig samfällighet och som upphör i samband med sammanläggning av kommuner enligt ovannämnda lag.

Bestämmelser rörande nybildade och vidgade kommuner.

2 §.

Bestämmelsen i 18 § första stycket lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skall icke tillämpas.

Är nybildad kommun landskommun eller köping, åligger det länsstyrelsen att så fort ske kan förordna person att hålla kommunalstämma för val av kommunalstämmans ordförande och vice ordförande ävensom kommunalnämnd för tiden intill dess sådan nämnd valts av kommunalfullmäktige. Sådan stämma må ej hållas tidigare än den 1 januari 1950.

Är nybildad kommun stad och skall i staden ej finnas magistrat, skall länsstyrelsen så fort ske kan förordna person att tjänstgöra som kommunalborgmästare, intill dess sådan varder i vederbörlig ordning förordnad; och åligger det denne att hålla allmän rådstuga för val av ledamöter och suppleanter i den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen skall finnas i sådan stad. Sådan rådstuga må ej hållas tidigare än den 1 januari 1950.

3 §.

Bestämmelserna i 34 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse på landet och 15 § tredje stycket sista punkten lagen om kommunalstyrelse i stad skola icke tillämpas.

Valkrets för val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skall bildas av ett eller flera av de den 1 januari 1950 bestående valdistrikten vid val till riksdagens andra kammare.

Där så finnes oundgängligen nödigt för åstadkommande av lämplig valkretsindelning, må valkrets bildas utan iakttagande av bestämmelserna i 34 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse på landet och 15 § andra stycket lagen om kommunalstyrelse i stad om minsta och högsta antal fullmäktige i varje valkrets.

4 §.

Bestämmelserna i 18 § femte stycket lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skola icke tillämpas.

Val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige i nybildad kommun skall förrättas under år 1950 å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas rörande allmänt val av sådana fullmäktige.

I nybildad kommun må kommunala befattningshavare under tiden intill den 1 januari 1952 utses oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val.

I fråga om beräkandet av fullmäktiges och kommunala befattningshavares tjänstgöringstid skall i nybildad kommun så anses, som om denna börjat den 1 januari 1951.

5 §.

Bestämmelserna i 14 § lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning skola tillämpas endast om Konungen därom förordnar.

Där sådant förordnande icke meddelats, skall val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige i vidgad kommun förrättas under år 1950 å den dag och i den ordning, som i kommunala vallagen stadgas rörande allmänt val av sådana fullmäktige; och skall i fråga om beräkandet av deras tjänstgöringstid så anses, som om denna börjat den 1 januari 1951.

6 §.

Fullmäktige, som valts jämlikt bestämmelserna i 4 § andra stycket och 5 § andra stycket, skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter; och skola i nybildad kommun jämväl kommunalborgmästare, valnämnd i stad utan magistrat och kommunala befattningshavare, som utses före den nya kommunindelningens ikraftträdande, genast träda i utövning av sina befattningar med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

7 §.

Besvär över beslut, som före sammanläggnings ikraftträdande fattats av kommun, som nybildats genom sammanläggning av kommuner i olika län, skola prövas av länsstyrelsen i det län, till vilket kommunen efter ikraftträdandet kommer att höra.

Bestämmelser rörande äldre kommuner.

8 §.

Val av fullmäktige för tiden från och med den 1 januari 1951 skola förrättas endast i följande fall:

a) där Konungen förordnat om tillämpning av 14 § lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning;

b) där Konungen jämlikt nyssnämnda lag fastställt kommunal indelningsändring att träda i kraft den 1 januari 1951 och i samband därmed förordnat att val skall förrättas;

c) där kommun beslutat ändra fullmäktiges antal från och med den 1 januari 1951;

d) där kommun, vars beslutanderätt dittills utövats å kommunalstämma, beslutat införa fullmäktige från och med den 1 januari 1951.

9 §.

De för tiden intill utgången av år 1950 valda fullmäktige skola fortfara med sina befattningar intill utgången av år 1951 utom i följande fall:

a) där val av fullmäktige för tiden från och med den 1 januari 1951 skall förrättas på grund av sådant förhållande, som angives i 8 § a), b) eller c);

b) där kommun beslutat avskaffa kommunalfullmäktige från och med den 1 januari 1951.

10 §.

Kommun skall icke vara skyldig uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 700.

Ej heller skall kommun vara skyldig besluta om ändring av fullmäktiges antal, ändå att sådant beslut skulle påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

11 §.

Uppkommande kostnader för verksamheten i nybildad kommun under tiden intill den 1 januari 1952 skola gäldas av de däri ingående äldre kommunerna i förhållande till deras skatteunderlag enligt senaste taxering till kommunal inkomstskatt.

Bestämmelser rörande skoldistrikt.

12 §.

Skall vården om folk- och fortsättningsskoleväsendets angelägenheter i samband med sammanläggning av kommuner överflyttas från sådant skoldistrikt, som avses i 1 § c), till kommun, skola bestämmelserna i 8 och 9 §§ äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkofullmäktige i skoldistriktet.

13 §.

Skoldistrikt, som avses i 1 § c), skall icke vara skyldigt uppdraga beslutanderätten åt kyrkofullmäktige, ändå att dess invånarantal överstigit 1 500.

Ej heller skall sådant skoldistrikt vara skyldigt besluta om ändring av kyrkofullmäktiges antal, ändå att sådant beslut skulle påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949 och gäller till och med den 31 december 1951.